

**Н. О. КОРНЕВА
О. В. ГУРИНА**

МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКОВІ ТА ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Кафедра економіки, менеджменту та фінансів

Н. О. КОРНЄВА, О. В. ГУРІНА

МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКОВІ ТА ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ

*Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни
за кредитно-модульною системою та дистанційною
формою організації навчального процесу
для студентів другого (магістерського) рівня
денної та заочної форми навчання
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування*

Миколаїв
Видавець Румянцева Г. В.
2022

УДК 339.9
К 67

Автори: к.е.н., доцент Корнєва Н. О., д.е.н. Гуріна О. В.

Рецензенти:

Потриваєва Н. В., доктор економічних наук, професор кафедри обліку та аудиту;

Назарова Л. В., доктор економічних наук, професор кафедри економіки та менеджменту Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

*Рекомендовано до друку вченою радою механіко-математичного факультету
(протокол № 18 від 19 травня 2022 р.)*

*Рекомендовано до друку навчально-методичною радою Миколаївського
національного університету імені В. О. Сухомлинського
(протокол № 8 від 18 травня 2022 р.)*

*Рекомендовано до друку вченою радою механіко-математичного факультету
(протокол № 9 від 18 травня 2022 р.)*

*Рекомендовано до друку навчально-методичною комісією
механіко-математичного факультету
(протокол № 9 від 17 травня 2022 р.)*

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри економіки, менеджменту та
фінансів (протокол № 9 від 11 травня 2022 р.)*

Корнєва Н. О.

К 67 Міжнародні розрахункові та валютні операції :
навчально-методичний посібник / Н. О. Корнєва, О. В. Гуріна. –
Миколаїв : видавець Румянцева Г. В., 2022. – 112 с.

ISBN 978-617-729-088-8

Навчально-методичний посібник містить навчально-методичне забезпечення до кожної лекційної теми, яке включає такі складові: плани практичних занять, тестові завдання, розв'язки типових задач, завдання для самостійної роботи студентів, перелік рекомендованої літератури.

Призначений для студентів та викладачів економічних спеціальностей закладів вищої освіти.

УДК 339.9

ISBN 978-617-729-088-8

© Корнєва Н. О., Гуріна О. В., 2022
© МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2022

ЗМІСТ

Передмова	4
Програма навчальної дисципліни	6
Тема 1. Валютний курс у системі міжнародних кредитно-розрахункових та валютних операцій	14
Тема 2. Конвертованість валют	22
Тема 3. Платіжний баланс країни	29
Тема 4. Еволюція розвитку валютних систем	36
Тема 5. Валютні операції «спот»	42
Тема 6. Форвардні валютні операції	47
Тема 7. Валютні операції «своп»	54
Тема 8. Операції – валютні опціони та валютні ф'ючерси	59
Тема 9. Фінансування та кредитування експортно-імпортних операцій	68
Тема 10. Система валютних рахунків	74
Тема 11. Сутність та технологія здійснення міжнародних розрахунків	79
Тема 12. Страхування валютного ризику	85
Термінологічний словник	91
Список рекомендованих джерел	107

Передмова

Мета курсу «Міжнародні розрахунки і валютні операції» полягає у тому, щоб надати студентам базові теоретичні знання стосовно побудови та функціонування світової валютної системи і валютних ринків, діяльності фірм і банків у міжнародному валютно-фінансовому середовищі, принципів менеджменту валютно-курсового ризику, а також практичні навички стосовно виконання різних типів валютних операцій і міжнародних розрахунків.

Завдання курсу полягає у тому, щоб навчити студентів на базі отриманих знань самостійно приймати рішення щодо застосування кредитних методів підтримки зовнішньоекономічної діяльності підприємницьких структур, вибору форм розрахунків по експортно-імпортних операціях, методів хеджування валютних ризиків.

Передумови для вивчення дисципліни: "Міжнародні фінанси", «Гроші та кредит», «Банківська система», «Банківські операції», «Фінансовий ринок».

Навчальна дисципліна складається з 5 кредитів.

Очікувані результати навчання:

- **знати** сутність валютного курсу та конвертованості валют, структуру і методи регулювання платіжного балансу країни, еволюцію світових валютно-фінансових систем, усе різноманіття операцій на міжнародних валютних ринках, шляхи фінансування експортно-імпортних операцій, форми і інструменти міжнародних розрахунків, методи управління ризиками валютних операцій;

- **вміти** котирувати курси валют, розраховувати крос-курси, форвардні курси і валютну позицію, укладати угоди за конверсійними операціями на міжнародному валютному ринку, оцінювати вартість ф'ючерсів і опціонів та застосовувати їх для хеджування валютних ризиків, вибирати найбільш ефективні методи кредитування учасників зовнішньоекономічної діяльності та форми їх розрахунків з зарубіжними партнерами.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **компетентностями:**

I. Загальні компетентності

ЗК3. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні

ЗК4. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК5. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

II. Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК1. Здатність використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів, банківської справи та страхування у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності.

СК4. Здатність оцінювати дієвість наукового, аналітичного і методичного інструментарію для обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

СК8. Здатність застосовувати інноваційні підходи в сфері фінансів, банківської справи та страхування.

III. Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у професійній діяльності або у процесі навчання у сфері фінансів, банківської справи та страхування, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Сутність валютно-фінансових відносин

Тема 1.1. Валютний курс у системі міжнародних кредитно-розрахункових та валютних операцій

Визначення валютного курсу. Валютний курс як співвідношення попиту та пропозиції на валютному ринку. Валютний курс як інструмент зв'язку між вартісними показниками національного та світового ринку. Курсові співвідношення валют. Вплив валютного курсу національної грошової одиниці на експортні та імпорتنі операції. Валютний демпінг, його негативний вплив на економічний розвиток країни. Історичні відомості про валютний курс гривні. Економічні функції, які виконує валютний курс. Класифікатор іноземних валют. Основні групи факторів, що впливають на валютний курс: економічні, політичні, екологічні, соціологічні. Фундаментальні фактори впливу на валютний курс. Паритет купівельної спроможності валют. Правило однієї ціни. Абсолютний та відносний паритет купівельної спроможності. Методи обчислення відносного паритету купівельної спроможності: ціновий метод та метод ефективних виробничих витрат. Валовий національний продукт як фактор впливу на валютний курс національної грошової одиниці. Рівень реальних процентних ставок як фактор впливу на валютний курс. Рівень безробіття як фактор впливу на валютний курс. Інфляція як фактор впливу на валютний курс. Стан платіжного балансу країни як фактор впливу на валютний курс. Технічний аналіз прогнозування валютного курсу. Висхідний та низхідний тренд. Зміна тренда. Державні методи регулювання валютного курсу. Девальвація. Ревальвація. Валютні інтервенції. Застосування валютних обмежень. Регулювання платіжного балансу. Система валютного регулювання та валютного контролю в Україні. Порядок встановлення і використання офіційного валютного курсу гривні до іноземних валют.

Тема 1.2. Конвертованість валют

Сутність конвертованості валют. Визначення конвертованості національної валюти, що змінювалось відповідно до вимог світового валютного ринку. Вимоги щодо конвертованості національної грошової одиниці згідно зі статтею 8 Міжнародного валютного фонду. Визначення конвертованості валют з точки зору теорії грошей. Ступінь конвертованості валюти та його ефективність. Шкала конвертованості валют: від повної конвертованості до повної неконвертованості. Види конвертованості валют. Внутрішня (резидентська) конвертованість. Зовнішня (нерезидентська) конвертованість. Поточна (часткова) конвертованість. Капітальна (повна) конвертованість. Значення конвертованості для розвитку економіки країни. Значення конвертованості для банків, експортерів та імпортерів. Статус конвертованості гривні. Передумови для надання національній валюті України статусу вільної конвертованості.

Кредит 2. Міжнародні розрахунки у системі зовнішньоекономічних відносин

Тема 2.1. Платіжний баланс країни

Характеристика зовнішнього сектора економіки. Експортні й імпорتنі операції та їх вплив на формування попиту і пропозиції іноземної та національної валюти на валютних ринках. Визначення платіжного балансу країни. Платіжний баланс України. Структура платіжного балансу. Баланс поточних операцій: експорт, імпорт, чистий дохід від інвестицій, послуги, платежі, разові односторонні платежі. Баланс руху капіталу: чистий відплив капіталу, чистий приплив капіталу. Баланс офіційних розрахунків. Правило віднесення статей платіжного балансу до дебету або кредиту. Дефіцит та профіцит платіжного балансу та його вплив на валютний курс національної грошової одиниці. Статистика Національного банку України, Державної митної служби, Міністерства статистики як основа складання платіжного балансу України. Стан платіжного балансу України.

Тема 2.2 Еволюція розвитку валютних систем

Поняття валютної системи. Національна та світова валютна системи, їх вплив на стабільність міжнародних кредитно-розрахункових та валютних операцій. Система фіксованих валютних курсів. Золотий стандарт. Механізм регулювання валютних курсів, що властивий золотому стандарту. Механізм автоматичного врегулювання платіжного балансу за системою золотого стандарту. Підтримка рівноваги валютних курсів за Бреттон-Вудською системою. Процес утворення єрвалюти та єрвалютного ринку. Складові світового валютного ринку та їх характеристика. Функції валютного ринку. Учасники операцій з валютою: центральні та комерційні банки, дилери, брокери, фірми та приватні особи. Емісія СДР. Недоліки системи фіксованих валютних курсів. Перехід світової валютної системи на режим вільно плаваючих валютних курсів. Основні положення Міжнародної грошової конференції 1973 року в Парижі.

Принципи Ямайської валютної системи. Механізм функціонування Європейської валютної системи. Економічна сутність європейської валютної одиниці єкю. Сітка крос-курсів валют Європейської валютної системи. Маастрихтський договір. Єдина європейська валюта євро. Недоліки та переваги системи плаваючих валютних курсів. Режим валютного курсу гривні.

Кредит 3. Кредитно-розрахункові валютні операції

Тема 3.1. Валютні операції «спот»

Сутність валютних операцій. Види та класифікація валютних операцій. Курс валюти. Котирування валюти. Повне котирування валюти. База котирування. Процентні пункти котирування валюти. Пряме та

непряме котирування валюти. Сторони котирування валют: курс купівлі та курс продажу. Визначення курсу купівлі та продажу валюти за прямим та непрямим котируванням валют. Економічна сутність маржі за котируванням валют. Визначення маржі. Фактори впливу на розмір маржі. Визначення валютного курсу «спот». Поняття крос-курсу валют. Правила визначення крос-курсів валют. Характеристика угод типу «спот». Характеристика угод типу «овернайт». Поняття валютної позиції. Відкрита та закрита валютна позиція. Довга та коротка валютна позиція. Ліміт валютної позиції. Облік валютної позиції. Ступінь ризику, що залежить від стану валютної позиції. Елементи балансу банку, що впливають на валютну позицію. Процентний арбітраж. Довга та коротка позиція за рахунками «ностро». Розмір валютної позиції банку. Врегулювання валютної позиції Національним банком України.

Тема 3.2. Форвардні валютні операції

Характеристика термінових валютних операцій. Дериватив - похідний фінансовий інструмент. Сутність форвардної валютної угоди. Дата розрахунку за форвардною валютною угодою. Термін виконання форвардної валютної угоди. Характеристика валютного ринку форвард. Ціна форвардного контракту. Процентний диференціал. Розрахунок теоретичного форвардного курсу. Форвардна маржа: премія, дисконт. Правила врахування форвардної маржі. Котирування валюти з премією. Котирування валюти з дисконтом. Розрахунок форвардних крос-курсів. Арбітражні форвардні операції. Географічний арбітраж. Арбітраж, що заснований на форвардних крос-курсах. Визначення ефективності форвардних угод. Вартість форвардного покриття. Розвиток валютного форвардного ринку в Україні.

Тема 3.3. Валютні операції «своп»

Визначення валютної операції своп. Дата валютування за «свопом». Дата закінчення свопу. Валютний своп як база для здійснення фінансового арбітражу. Валютний своп «купив-продав». Валютний своп «продав-купив». Стандартний валютний своп. Короткий валютний своп. Форвардний валютний своп. Котирування валютного свопу: сторона купівлі, сторона продажу. Використання угод «своп». Техніка здійснення валютного «свопу» для базової валюти. Техніка здійснення валютного «свопу» для валюти котирування. Коригування валютної позиції при застосуванні валютного «свопу». Проблеми розвитку валютного ринку «своп» в Україні.

Тема 3.4. Операції – валютні опціони та валютні ф'ючерси

Визначення валютного опціону. Ціна виконання валютного опціону. Економічна сутність премії за валютним опціоном. Визначення опціонної премії. Типи опціонів за видами операцій: опціон «кол», опціон «пут». Типи валютних опціонів за терміном виконання: американський та європейський

валютний опціон. Типи валютних опціонів за місцем походження: позабіржові та біржові валютні опціони. Обов'язкові умови угоди за валютним опціоном. Недоліки валютних опціонів. Методика прийняття рішення за валютним опціоном. Перспективи розвитку ринку валютних опціонів в Україні.

Визначення валютного ф'ючерса. Порівняння ф'ючерсних, форвардних та опціонних угод. Система гарантій при здійсненні операцій з валютними ф'ючерсами. Ціна ф'ючерсного контракту. Умови виконання ф'ючерсних контрактів згідно з законодавством України. Закриття валютної позиції при здійсненні операції з валютними ф'ючерсами. Міжнародний валютний ринок торгівлі валютними ф'ючерсами. Учасники ф'ючерсного валютного ринку. Посередники на ф'ючерсному валютному ринку. Характеристика стандартизованих валютних ф'ючерсних контрактів. Ефективність ф'ючерсних угод. Використання валютних ф'ючерсів. Ринкова ліквідність валютних ф'ючерсів. Спекулятивні та арбітражні операції при використанні валютних ф'ючерсів. Необхідність та перспективи розвитку ринку валютних ф'ючерсів в Україні.

Кредит 4. Організація міжнародних розрахункових операцій

Тема 4.1. Фінансування та кредитування експортно-імпортних операцій

Короткострокові (для фінансування оборотного капіталу) та довгострокові методи кредитування і фінансування експортних та імпортних операцій. Традиційні способи банківського кредитування: незабезпечений овердрафт у національній валюті, незабезпечений овердрафт в іноземній валюті, позики під інкасо, продаж (передача, перевідступлення) чи купівля банком векселів або чеків, угода про акредитив - прийом та облік векселів банком, акцептний кредит, акцептна кредитна лінія, акцептно-рамбурсний кредит, кредитне фінансування під гарантію (середньотермінове, довготермінове), змішаний кредит, випуск (емісія) єврооблігацій, кредитне фінансування під гарантію, змішаний кредит (середньотермінове, довготермінове). Нетрадиційні способи банківського та позабанківського фінансування: експортний факторинг, форфейтинг, лізинг чи оренда товарів з опціоном їх покупки, зустрічна торгівля, випуск (емісія) акцій.

Тема 4.2. Система валютних рахунків

Відкриття та ведення валютних рахунків юридичних осіб в українських комерційних банках. Загальна схема відкриття валютного рахунку в уповноваженому банку. Структура номера рахунку. Режим ведення валютних рахунків юридичних осіб - резидентів. Порядок обов'язкового продажу підприємствами частини валютної виручки через уповноважені банки. Відкриття та ведення валютних рахунків юридичних

осіб-нерезидентів. Режим ведення валютних рахунків юридичних осіб-нерезидентів.

Відкриття та ведення валютних рахунків фізичних осіб в українських комерційних банках. Режим роботи валютних рахунків. Ведення валютних рахунків фізичних осіб.

Сутність кореспондентських відносин між комерційними банками. Форми кореспондентських відносин. Типи кореспондентських відносин. Кореспондентські рахунки . Рахунок «лоро». Рахунок «ностро». Клірингові операції. Впровадження кореспондентських відносин в Україні.

Кредит 5. Банківські розрахунки

Тема 5.1. Сутність та технологія здійснення міжнародних розрахунків

Способи платежу: готівковий, авансовий, платіж в кредит. Комерційний кредит. Уніфіковані правила з договірних гарантій. Кредитні засоби платежу. Кредитні гроші. Чек, його форма. Положення чеки. Індосамент. Види чеків. Гарантії по чеках. Вексель. Положення про переказний та простий вексель. Форма векселя. Переказний вексель (тратта). Трасант. Трасат. Ремітент. Обіг переказного векселя. Акцепт векселя. Аваль. Вексельний індосамент. Форма банківського переказу. Поштові перекази. Телеграфні перекази. Перекази через систему СВІФТ. Основні форми міжнародних розрахунків. Авансовий платіж. Акредитивна форма розрахунку. Види акредитивів. Безвідкличний акредитив. Оплата після відвантаження. Документарне інкасо. Учасники інкасової операції. Уніфіковані правила по інкасо. Документарний акредитив. Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів. Торгівля за відкритим рахунком. Ризики при здійсненні міжнародних розрахунків.

Тема 5.2. Страхування валютного ризику

Міра валютного ризику та обмінний курс. Ризики в міжнародному економічному співробітництві: загальна характеристика та основні види. Умови виникнення валютних ризиків. Операційний, трансляційний та економічний валютний ризик. Власні валютні ризики комерційних банків. Основні способи мінімізації валютного ризику у зовнішньоекономічній діяльності.

Методи управління валютним ризиком: внутрішні (засоби запобігання валютного ризику) та зовнішні (засоби нейтралізації наслідків валютних ризиків). Оцінка валютного ризику. Методи хеджування валютного ризику. Методи короткострокового та довгострокового хеджування валютного ризику.

Основні способи мінімізації валютного ризику. Інвестування капіталу через конвертацію валют. Купівля іноземної валюти для майбутніх видатків через укладання форвардної угоди. Купівля оборотного капіталу через конвертацію валют і проведення валютного свопу. Купівля обладнання для

організації виробництв в іншій країні з урахуванням варіантів валютних розрахунків. Участь у конкурсі на отримання контракту з купівлі іноземної валюти з метою конвертації в іншу валюту. Депозитно-кредитні операції банку з використанням операції «валютний своп». Визначення курсу купівлі та продажу для клієнта банку шляхом проведення валютного «свопу». Основні засоби мінімізації валютного ризику коливання валютного курсу для експортера та імпортера. Способи хеджування валютного ризику, що використовують українські комерційні банки.

Структура навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви кредитів і тем	Кількість годин			
	Усього	в т.ч.		
		л	п	с.р
Кредит 1. Сутність валютно-фінансових відносин				
Тема 1. Валютний курс у системі міжнародних кредитно-розрахункових та валютних операцій	12	2	2	8
Тема 2. Конвертованість валют	10	-	2	8
Кредит 2. Міжнародні розрахунки у системі зовнішньоекономічних відносин				
Тема 3. Платіжний баланс країни	10	-	2	8
Тема 4. Еволюція розвитку валютних систем	2	2	2	8
Кредит 3. Кредитно-розрахункові валютні операції				
Тема 5. Валютні операції «спот»	12	2	2	8
Тема 6. Форвардні валютні операції	14	2	4	8
Тема 7. Валютні операції «своп»	14	2	4	8
Тема 8. Операції – валютні опціони та валютні ф'ючерси	14	2	4	8
Кредит 4. Організація міжнародних розрахункових операцій				
Тема 9. Фінансування та кредитування експортно-імпортних операцій	12	2	2	8
Тема 10. Система валютних рахунків	12	2	2	8
Кредит 5. Банківські розрахунки				
Тема 11. Сутність та технологія здійснення міжнародних розрахунків	14	2	2	10
Тема 12. Страхування валютного ризику	14	2	2	10
Усього годин	150	20	30	100

Заочна форма навчання

Назви кредитів і тем	Кількість годин			
	Усього	в т.ч.		
		о	л	п
Кредит 1. Сутність валютно-фінансових відносин				
Тема 1. Валютний курс у системі міжнародних кредитно-розрахункових та валютних операцій	12	2	-	10
Тема 2. Конвертованість валют	10	-	2	8
Кредит 2. Міжнародні розрахунки у системі зовнішньоекономічних відносин				
Тема 3. Платіжний баланс країни	10	-	2	8
Тема 4. Еволюція розвитку валютних систем.	12	2	-	10
Кредит 3. Кредитно-розрахункові валютні операції				
Тема 5. Валютні операції «спот»	12	2	-	10
Тема 6. Форвардні валютні операції	14	-	2	12
Тема 7. Валютні операції «своп»	14	2	-	12
Тема 8. Операції – валютні опціони та валютні ф'ючерси	14	-	-	14
Кредит 4. Організація міжнародних розрахункових операцій				
Тема 9. Фінансування та кредитування експортно-імпортних операцій	12	2	-	10
Тема 10. Система валютних рахунків	12	-	2	10
Кредит 5. Банківські розрахунки				
Тема 11. Сутність та технологія здійснення між.розрахун.	14	-	2	12
Тема 12. Страхування валютного ризику	14	-	-	14
Усього годин	150	10	10	130

Тема 1. Валютний курс у системі міжнародних кредитно-розрахункових та валютних операцій

Методичні рекомендації до вивчення теми 1

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується подальшим поглибленням та зміцненням взаємозв'язків між національними економіками, які передбачають здійснення міжнародних розрахунків. Розглядаючи операції з міжнародних розрахунків, необхідно звернути увагу на порядок організації та здійснення розрахунків за експортно-імпортними операціями.

Студенти повинні знати, що міжнародні розрахунки – це система організації та регулювання платежів у сфері міжнародних економічних відносин, суб'єктами яких є банки, експортери та імпортери. В основу міжнародних розрахунків покладено рух товаророзпорядчих документів і операційне оформлення платежів за укладеними зовнішньоекономічними угодами.

У сучасних умовах зростаюча інтернаціоналізація виробництва є активним стимулом для економічних суб'єктів для виходу на світовий ринок. Але принципи роботи на зовнішньому ринку суттєво відрізняються від тих, що існують на внутрішньому ринку. Саме тому при виході на міжнародні ринки необхідно враховувати значну кількість економічних та політичних обставин. Зокрема, на міжнародному ринку фірми зустрічаються з великою кількістю іноземних валют, необхідністю платити по своїх зобов'язаннях прийнятними платіжними засобами, оцінювати та приймати міри щодо зменшення різнобічних ризиків, що виникають при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, а також слідувати вимогам та рекомендаціям міжнародних інститутів, конвенцій та договорів.

Важливим елементом міжнародних економічних відносин є валютний курс як вимірник вартісного змісту валют. Ось чому опрацювання даної

теми необхідно розпочати з вивчення сутності валютного курсу, його видів та функцій, які він виконує.

Валютний курс — це ціна грошової одиниці однієї країни, виражена у валюті іншої країни або у міжнародних валютах. В економічній літературі наведені різні класифікатори валютних курсів, але, узагальнюючи, студенти повинні розуміти сутність та сферу застосування трьох їх видів: фіксованого, плаваючого та коливного (або контрольованого). Висновок щодо режиму валютного курсу гривні необхідно зробити, аналізуючи Положення про встановлення офіційного курсу гривні до іноземних валют та курсу банківських металів, що затверджене Національним банком України.

Оцінюючи роль валютних курсів у функціонуванні сучасної світової економічної системи, слід засвоїти основні їх функції:

- інтернаціоналізація грошових відносин;
- порівняння цінових структур та результатів виробництва окремих країн (зокрема, продуктивності праці, витрат виробництва, заробітної плати, платіжного балансу тощо);
- порівняння вартості (цін) національного і світового ринку, тобто національні витрати праці порівнюються із суспільно необхідними, інтернаціональними;
- перерозподіл національного продукту між країнами, що мають зовнішньоекономічні зв'язки.

Зверніть увагу, що основою визначення валютного курсу є співвідношення купівельної спроможності різних національних валют, яка виражається як сума товарів та послуг, які можна придбати за певну грошову одиницю. На самостійне вивчення виноситься розгляд теорії паритету купівельної спроможності валют, ключові положення якої були розвинуті ще у працях британських економістів XIX ст. і яка зараз переживає друге народження у зв'язку з активним використанням у

практиці діяльності МВФ та Світового банку.

Слід розуміти, що як і будь-яка ціна, валютний курс відхиляється від вартісної основи. Він відображає динаміку всіх основних макроекономічних показників і сам може активно впливати на їх зміну. У сучасних умовах він формується під впливом попиту та пропозиції на валютному ринку, і студенти повинні знати, якими процесами визначається розмір останніх.

Проводячи факторний аналіз впливу на величину валютного курсу, необхідно проаналізувати, яким чином основні макроекономічні показники впливають на нього у короткостроковому та довгостроковому періодах. Так, при інших рівних умовах рівень інфляції у країні обернено пропорційно впливає на величину валютного курсу.

Зміна відсоткових ставок впливає двояким чином: їх підвищення усередині країні призводить до підвищення курсу національної валюти у короткостроковому періоді, а в довгостроковому - до зниження курсу. Активний платіжний баланс сприяє підвищенню курсу національної валюти, а кон'юнктурні фактори - коливання ділової активності, публічні прогнози, валютні спекуляції тощо - можуть значно змінювати величину курсу, але у короткострокових інтервалах часу. Студенти повинні добре розуміти механізм впливу всіх цих показників на динаміку валютного курсу.

Прогнозування величини валютного курсу ґрунтується на двох видах аналізу валютного ринку — фундаментальному та технічному. Під фундаментальним аналізом розуміється прогнозування стану валютного ринку на підставі аналізу основних показників економічного розвитку країни, фінансових показників, оцінювання політичних подій, поведінки споживачів тощо. Технічний аналіз - це дослідження динаміки ринку у минулому та визначення його поточного стану з метою прогнозування майбутнього напрямку руху курсу. При вивченні цього питання студентам рекомендується ознайомитися з трьома постулатами технічного аналізу та

можливими варіантами (трендами) руху ринку.

Треба звернути увагу на те, що заходами державного впливу на величину валютного курсу є девізна політика (валютні інтервенції), дисконтна політика та протекціоністські заходи. Найбільш дієвим методом впливу є валютні інтервенції, тобто операції центральних банків на валютних ринках по купівлі-продажу національної грошової одиниці проти іноземних валют. Необхідно зрозуміти основні умови того, щоб ці інтервенції досягли бажаних результатів:

- наявність у центральних банків необхідної кількості резервів;
- довіра учасників ринку до довгострокової політики центральних банків;
- позитивні зміни фундаментальних економічних показників.

Маніпулювання валютним курсом може суттєво вплинути на зовнішньоторговельні операції у країні. Так, занижений курс національної валюти вигідний експортерам, а завищений курс здешевлює імпорт. З цієї точки зору студентам необхідно, використовуючи матеріали періодичної преси, проаналізувати динаміку курсу гривні в останні роки і зробити висновки про спрямованість державного регулювання цього показника у нашій країні.

Використання національної валюти для придбання чи продажу іноземної валюти пов'язане з її конвертованістю, тобто здатністю обмінюватися на іноземні валюти. Світова практика підтверджує, що потреба у конвертованості національних валют виникає як закономірний наслідок інтенсивного розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, коли приймається рішення про відкриття національної економіки світовому ринку для більш активного використання такого важливого фактора, як міжнародний поділ праці.

У процесі вивчення цього питання необхідно визначити основні умови запровадження конвертованості будь-якої національної валюти та проаналізувати, чи існують вони у сучасній українській економіці.

План практичного заняття №1

1. Валютний курс і валютне котирування.
2. Методи визначення валютних курсів. Паритет купівельної спроможності.
3. Фактори впливу на валютний курс.
4. Прогнозування валютного курсу.
5. Ринкове та державне регулювання валютного курсу.

Питання для самоконтролю:

1. Що є основою для визначення валютного курсу?
2. Від чого залежить курс національної валюти?
3. Які режими валютних курсів використовують у міжнародній практиці?
4. Як впливають валютні обмеження на стан конвертованості національної валюти?
5. Як здійснюється девальвація та ревальвація валют в умовах паперово-грошових систем?
6. Які переваги має країна-емітент валюти зі статусом резервної?
7. Надайте історичні відомості про валютний курс гривні.

Теми презентацій, есе, рефератів

1. Основні напрями формування конвертованості гривні.
2. Валютний курс, його роль у сучасній економіці України.
3. Історичний ракурс теорії валютних курсів.

Завдання 1. Курс євро до долара США, розрахований по паритету купівельної спроможності валют, оцінюється у 0,93 євро за 1 дол. США. Реальний курс становить 0,853 євро за 1 дол. США. Які причини могли спричинити відхилення валютного курсу від паритетного? Експортерам якої країни вигідний такий стан валютного курсу?

Завдання 2. Яким чином підвищення та зниження вартості національної валюти вплине на інтереси таких суб'єктів економічної діяльності:

- а)споживачі ;
- б)галузі промисловості, що використовують у своєму виробництві імпорتنу сировину та обладнання;
- в)галузі промисловості, що зорієнтовані на експорт;
- г)галузі промисловості, що конкурують з імпортними товарами на внутрішньому ринку?

Завдання 3. Розглянути нормативно-законодавчу базу з питань валютного регулювання. Скласти у вигляді таблиці з посиланням.

Нормативна база	Назва	Дата прийняття	Посилання
Закон України	Про валюту та валютні операції	21.06.2018	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text

Тести для самоконтролю

1. На якому етапі розвитку міжнародної валютно-кредитної системи обмінні курси валют почали єврокомерційні до долара США:

- а) Бреттон-Вудська валютна система;
- б) Ямайська валютна система;
- в) валютна система золотого стандарту.

2. З наведеного переліку Організацій виберіть ті, які належать до міжнародних кредитних установ:

- а) Європейське економічне співтовариство;
- б) Міжнародний банк реконструкції і розвитку;
- в) Азіатський банк розвитку.

3. Яка з наведених нижче міжнародних фінансових установ надає різним країнам короткострокові позики:

- а) Міжнародний банк реконструкції і розвитку;
- б) Міжнародна асоціація розвитку;

в) Міжнародний валютний фонд.

4. У якій міжнародній валютно-кредитній системі застосовуються плаваючі курси валют:

- а) Ямайська валютна система;
- б) валютна система золотого стандарту;
- в) Бреттон-Вудська валютна система.

5. Які з наведених нижче елементів можна віднести до міжнародної валютно-кредитної системи:

- а) регіональні валютні системи;
- б) міжнародна торгівля;
- в) конвертованість валюти;
- г) міжнародні валютно-фінансові установи.

6. На якому етапі розвитку міжнародної валютно-кредитної системи було створено Світовий банк:

- а) перший етап — система золотого стандарту;
- б) другий етап — Бреттон-Вудська система;
- в) третій етап — Ямайська система.

7. Виберіть програми МВФ для країн колишнього соцтабору:

- а) програма розширеного фінансування;
- б) програма підтримки малого бізнесу;
- в) програма стабілізації платіжного балансу;
- г) програма забезпечення стабільності національної валюти.

8. Що слід розуміти під міжнародною валютно-кредитною системою:

- а) звіт правил і законів, що регулюють діяльність банків на зовнішніх валютних ринках;
- б) проведення міжнародних розрахункових, кредитних і валютних операцій;
- в) купівля і продаж іноземної валюти.

9. Який етап у розвитку міжнародної валютно-кредитної системи забезпечував свого часу найбільшу стабільність внутрішньої і зовнішньої економічної політики держав:

- а) Бреттон-Вудський етап;
- б) етап золотого стандарту;
- в) етап плаваючих обмінних курсів.

10. Які максимально можливі коливання обмінних курсів валют від заявлених паритетів допускала Бреттон-Вудська валютна система:

- а) 10 %;
- б) 1 %;
- в) 0,5 %;
- г) обмежень не існувало.

Картка відповідей на тестові завдання :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Наукове завдання:

Скласти доповідь, тези на тему: Які риси необхідні для майбутньої світової валютно-фінансової системи?

Тема 2. Конвертованість валют

Методичні рекомендації до вивчення теми 2

Під конвертованістю валюти розуміють її здатність вільно обмінюватися на валюти інших країн та міжнародні платіжні засоби. Конвертованість валюти, органічно пов'язуючи внутрішній ринок із світовим, дає змогу оперативно реагувати на зміни міжнародної господарської кон'юнктури, що позитивно впливає на економічний розвиток країни. В економіці країни, на яку поширює свій вплив світовий ринок, відбуваються процеси пристосування і вирівнювання національних умов виробництва з світовими за всіма параметрами – затратами, цінами, якістю, технічним рівнем продукції тощо. Тільки такий режим може забезпечити повною мірою реалізацію відомого ринкового принципу «продавати на найдорожчих ринках і купувати на найдешевших», дасть змогу найраціональніше використовувати кошти для інвестицій у світовому масштабі, а також отримати вигоди від міжнародного поділу праці.

Звідси конвертованість як економічна категорія – це такий стан і характер економічної і валютно-фінансової системи, при якому для власників коштів у національній валюті забезпечується свобода здійснення тих чи інших операцій як у певній країні, так і за кордоном. **За класифікацією форм конвертованості (оборотності) за видами та суб'єктами зовнішньоекономічних операцій розрізняють: 1. Повна (вільна) конвертованість** – означає можливість вільного обміну національної валюти на іноземну для всіх категорій власників і по всіх операціях без обмежень.

В умовах повної конвертованості здійснюється вільне використання національної грошової одиниці та її обмін на

іноземні валюти без будь-яких обмежень як для резидентів, так і для нерезидентів. Вільно конвертованими валютами (ВКВ) є валюти країн, де не існує ніяких обмежень як на поточні комерційні операції, так і на

операції, пов'язані з рухом капіталів, а також на всі категорії вітчизняних (резидентів) і іноземних (нерезидентів) юридичних і фізичних осіб — власників даної валюти. Валюти цих країн можуть обмінюватися на будь-яку іноземну валюту (долар США, євро, канадський долар тощо). Вільна конвертованість більшості національних валют країн світу на золото існувала до Першої світової війни. В роки світової економічної кризи 1929-1933 рр. золотий стандарт було відмінено, конвертованість національних валют на золото в більшості розвинених країн практично перестала існувати. Лише долари США, які належали центральним банкам та іншим офіційним органам зарубіжних країн, до серпня 1971 р. могли обмінюватися казначейством США на золото. Після серпня 1971 р. у зв'язку з кризою валютно-фінансової системи та знеціненням долара було припинено конвертованість долара на золото. У 1976 р. МВФ ввів поняття «вільно використовувана валюта» (вільно конвертована валюта), під яким розуміють валюту, що широко використовується в міжнародних розрахунках і операціях головних валютних ринків світу. Головний принцип віднесення валют до даної категорії – відсутність валютних обмежень у законодавстві країн-емітентів цих валют.

Класифікатор іноземних валют, запропонований НБУ.

Конвертованість національної валюти ставить країну в нові умови вільної багатосторонньої торгівлі і міжнародної конкуренції. Економіка постійно відчуває на собі тиск з боку світового ринку внаслідок коливання цін, валютних курсів, відсоткових ставок та інших елементів кон'юнктури під дією ринкових сил. Якщо до запровадження конвертованості товаровиробники працювали на внутрішній ринок під захистом торговельних і валютних обмежень, то тепер вони можуть бути поставлені перед фактом зростання припливу конкурентоспроможних товарів з-за кордону. В цьому випадку країні потрібно буде збільшувати обсяги виробництва, розширювати ринки збуту своєї продукції для покриття за

рахунок доходів від експорту витрат по імпорту, що зростають. Інакше режим конвертованості національної валюти може поставити під загрозу порушення рівноваги платіжного балансу. Саме тому, для нормального функціонування механізму конвертованості національної валюти країна повинна мати достатні валютні резерви, а також більш-менш вільний доступ до надійних джерел позикових коштів, за рахунок яких вона могла б витримувати фінансові напруження рівноваги свого платіжного балансу. Цим і можна пояснити неодноразовість переходу більшості розвинених країн Заходу до режиму конвертованості своїх валют, а також існуючі різні ступені та форми конвертованості, які притаманні цим валютам. Залежно від рівня конвертованості іноземних валют НБУ запровадить класифікатор іноземних валют, згідно з яким валюти поділено на три групи:

- вільно конвертовані валюти, які без обмежень обмінюються на інші валюти;
- валюти з обмеженою конвертованістю;
- неконвертовані валюти, які не обмінюються на інші валюти і курси яких НБУ не визначаються.

У межах умов діючої валютної системи конвертованою вважається та валюта, країна походження якої взяла на себе зобов'язання, передбачені пунктами 2,3,4 ст. VIII Угоди про МВФ.

Члени МВФ, що приєднуються до ст. VIII Статуту МВФ зобов'язуються усунути будь-які обмеження на платежі та перекази за поточними міжнародними валютними операціями, а також не брати участі в дискримінаційних валютних угодах та не вдаватися до практики численних обмінних курсів. У класифікаторі іноземних валют НБУ до групи вільно конвертованих валют відносяться: австралійські долари (AUD), англійські фунти стерлінгів (GBP), датські крони (DKM), ірландські фунти (IEP), канадські долари (CAD), норвезькі крони (NOK), долари США (USD), євро (EUR), шведські крони (SEK), швейцарські франки (CHF), японські

ієни (JPY), ісландські крони (ISK), СДР. До групи іноземних валют з обмеженою конвертацією на лежать: чилійські песо, китайські юані, чеські крони, словацькі крони, єгипетські фунти, гонконзькі долари, сингапурські долари, угорські форінти, індійські рупії, ізраїльські шекелі, корейські вони, румунські леї, реали Саудівської Аравії, тайванські долари, турецькі ліри, кувейтські динари новозеландські долари, мальтійські ліри, російські рублі, болгарські леви.

План практичного заняття № 2

1. Конвертованість валют як економічна категорія.
2. Класифікація конвертованості валют.
3. Різновиди режимів валютних курсів.
4. Відмінності між фіксованим та плаваючим валютними курсами
5. Фактори зміни валютного курсу в Україні

Питання для самооцінювання:

1. З чого складаються офіційні золотовалютні резерви країни, їх призначення.
2. Поняття конвертованості валюти, основні види конвертованості.
3. Дайте визначення поняття режиму валютного курсу. Класифікація валют за типами режиму валютного курсу.
4. Назвіть переваги і недоліки фіксованого курсу і плаваючого курсу валюти для країни-емітента.
5. Що таке “режим регульованого плавання” національної валюти? його переваги.
6. Коли застосовується валютна інтервенція Центрального банку і її основне призначення.

Теми презентацій, ессе, рефератів

1. Аналіз тенденцій коливання валютного курсу в умовах пандемії в Україні.

2. Дисбаланси валютного ринку України.
3. Доларизація економіки України.

Тести для самоконтролю

1. *Які з наведених нижче визначень характеризують поточну конвертованість валюти:*

- а) можливість обміну національної валюти на іноземну для нерезидентів цієї країни;
- б) можливість обміну національної валюти на іноземну для резидентів цієї країни;
- в) можливість обміну валюти для здійснення поточних платежів;
- г) жодне з наведених визначень не підходить.

2. *Який вид конвертованості відповідає такому визначенню: «Можливість для резидентів і нерезидентів цієї країни здійснювати обмін національної валюти на іноземну з якою завгодно метою»:*

- а) повна;
- б) внутрішня;
- в) поточна;
- г) капітальна.

3. *У якому випадку центральний банк країни, здійснюючи валютні інвестиції, продає іноземну валюту із своїх резервів:*

- а) якщо курс національної валюти на ринку завищений;
- б) якщо є потреба підтримувати курс національної валюти на високому рівні;
- в) якщо в розрахунках з іншими країнами сформувався пасивний платіжний баланс.

4. *Як визначається нижня межа відхилення валютного курсу від валютного паритету при золотому стандарті:*

- а) до встановленого валютного паритету додаються витрати на пересилання золота;

б) від встановленого валютного паритету віднімаються витрати на пересилання золота;

в) при золотому стандарті не допускалося відхилень валютного курсу від валютного паритету.

5. У якому випадку центральний банк країни вдається до скуповування іноземної валюти на внутрішньому валютному ринку:

а) щоб підтримати курс національної валюти на належному рівні;

б) щоб стимулювати розвиток експорту;

в) щоб обмежити коливання валютного курсу

6. Виберіть умови, необхідні для запровадження конвертованості національної валюти:

а) коливання цін на товари залежно від співвідношення попиту і пропозиції;

б) наявність валютного коридору при купівлі і продажу валюти;

в) здійснення валютної інтервенції.

7. Які з наведених нижче факторів впливають на попит і пропозицію на валюту:

а) створення міжнародної валютної системи;

б) введення в обіг міжнародної умовної валюти;

в) баланс платежів між експортом та імпортом.

8. Яке значення вкладається в поняття «валютний паритет»:

а) обмін національної валюти на іноземну валюту без обмежень;

б) визнання за доларом США статусу основної міжнародної розрахункової одиниці;

в) встановлення плаваючих обмінних курсів валют.

9. Що являє собою обмінний курс валюти:

а) ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошових одиницях іншої країни;

б) можливість вільної купівлі іноземної валюти;

в) ставка, за якою продається або купляється одна валюта в обмін на іншу.

10. У якому випадку здійснення державної валютної інтервенції є доцільним кроком:

а) при довгостроковій зміні попиту і пропозиції на іноземну валюту;

б) при короткостроковій зміні попиту і пропозиції на іноземну валюту;

в) валютна інтервенція не пов'язана із зміною попиту і пропозиції на іноземну валюту.

Картка відповідей на тестові завдання :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Тема 3. Платіжний баланс країни

Методичні рекомендації до вивчення теми 3

Загальний стан зовнішньоекономічних зв'язків тієї чи іншої країни характеризується її балансами міжнародних розрахунків, яких існує декілька видів: розрахунковий баланс, баланс міжнародної заборгованості та платіжний баланс. Студентам необхідно засвоїти сутність кожного з цих видів балансів і визначити сферу їх використання для аналізу зовнішньоекономічної діяльності держави. При цьому слід враховувати, що платіжний баланс є найбільш поширеним балансом міжнародних розрахунків, який показує співвідношення платежів за кордон і надходжень з-за кордону за певний період часу (рік, квартал, місяць).

Основними правилами формування платіжного балансу є принцип рівності його частин і принцип подвійного запису. Тому всі зовнішньоекономічні операції поділяються на кредитні, які приносять іноземну валюту і відображаються зі знаком «+», та дебетні, що пов'язані з її витратами і відображаються зі знаком «-».

У процесі самостійної роботи необхідно вивчити історичний аспект проблеми кількісного визначення стану міжнародних платіжних відносин країни. У сучасних умовах складання платіжного балансу базується на застосуванні схеми, що була опублікована як документ ООН у 1947 році. Робота Міжнародного валютного фонду щодо удосконалення форм і принципів платіжного балансу знаходить відображення у періодичних випусках «Керівництва з платіжного балансу».

З бухгалтерської точки зору платіжний баланс завжди повинен знаходитися у рівновазі, але за його основними розділами існує або активне сальдо, якщо надходження перевищують платежі, або пасивне - коли платежі перевищують надходження.

Слід засвоїти, що по характеру операцій платіжні баланси включають два основних розділи: рахунок поточних операцій та рахунок руху капіталу. Рахунок поточних операцій включає торговий баланс та баланс за «невидимими» операціями. Торговий баланс — це співвідношення між надходженнями по експорту та платежами по імпорту товарів. Структура балансу «невидимих» операцій складніша: вона включає баланс найрізноманітніших послуг, рух відсотків по кредитах і дивідендів по

іноземних інвестиціях, приватні та офіційні односторонні перекази.

Рахунок руху капіталу - це співвідношення платежів і надходжень по ввозу та вивозу приватних і державних капіталів, по отриманих та наданих міжнародних кредитах.

Студентам необхідно проаналізувати зміст кожної з цих статей платіжного балансу, з'ясовуючи можливі причини виникнення активного чи пасивного сальдо та його значення окремо для економік розвинутих країн та країн, що розвиваються. Також слід звернути увагу на наявність окремої статті «Помилки і пропуски», визначивши її економічний зміст.

Окремо слід зупинитися на можливостях покриття негативного чи позитивного сальдо платіжного балансу, які знаходять відображення у зміні компенсуючих статей і, зрештою, у статті «Підсумкова зміна резервів».

Вивчаючи питання стосовно факторів, що впливають на стан платіжного балансу, слід визначити, яким чином він пов'язаний з процесом відтворення і зрозуміти механізм впливу на нього цілої низки факторів, серед яких: циклічні коливання економіки, посилення міжнародної фінансової взаємозалежності, зміни у міжнародній торгівлі, валютно-фінансові фактори тощо.

Після розгляду множинності факторів, які впливають на платіжний баланс, студенти повинні прийти до висновку, що досягти щорічної реальної його збалансованості - завдання надзвичайно складне. Його не ставить перед собою жодна держава, тому що немає безпосередньої загрози порушення економічної стабільності при певному не збіганні вхідних та вихідних валютних потоків. Однак у випадку довготермінового та значного сальдо державою повинні вживатися певні заходи.

Методами регулювання платіжного балансу є:

- адміністративний (регулювання національного митно-тарифного законодавства);
- фінансовий (пов'язаний з регулюванням експорту товарів і послуг);
- кредитний (маніпулювання величиною відсоткових ставок);
- валютний (зниження та підвищення курсу національної валюти).

Студентам у процесі вивчення цього питання необхідно з'ясувати, які конкретно заходи і з якими наслідками вживаються урядами країн при наявності дефіцитного або активного платіжних балансів, звернувши увагу

на таке нове явище, як їх міждержавне регулювання

План практичного заняття 3

1. Економічний зміст платіжного балансу.
2. Методологія складання платіжного балансу.
3. Фактори, що впливають на стан платіжного балансу.
4. Методи регулювання платіжного балансу.

Питання для самооцінювання:

1. Охарактеризуйте основні види балансів міжнародних розрахунків.
2. У чому полягає основне завдання платіжного балансу?
3. Що слугує матеріальною базою регулювання платіжного балансу?
4. Які заходи вживають країни з дефіцитним платіжним балансом з метою стимулювання експорту?
5. Які зовнішні фактори чинять вплив на платіжний баланс країн, що розвиваються?
6. Охарактеризуйте основні тенденції формування платіжного балансу України за роки незалежності.

Теми презентацій, есе, рефератів

1. Сучасний стан платіжного балансу України.
2. Золотовалютні резерви у системі державного регулювання.
3. Платіжний баланс країни та методи його регулювання.
4. Вплив стану платіжного балансу на валютний ринок країни

Практичні завдання:

Завдання 1. Визначте, по дебету чи по кредиту платіжного балансу України повинні відобразитися наступні операції:

- а) експорт товарів металургійного комплексу з України;
- б) приватні кредити, що надаються суб'єктами американської економіки українським фірмам;
- в) доход від іноземного туризму України;
- г) зменшення золотовалютних резервів в Україні.

Завдання 2. Розв'язати задачу за таких умов: Застосувавши формули основних показників міжнародної торгівлі, знайти відсутні дані:

Показники	2017	2018	2019	2020	2021
1.Експорт	118,13	105,95	100,64		101,27
2.Імпорт			54,68	52,13	
3.Торговий оборот	178,87			149,82	
4. Торгове сальдо		3,12			0,27
5.ВВП		386,93			402,64
6.Експортна квота	0,31		0,25		
7. Імпортна квота				0,13	
8. Темп росту експорту					
9. Темп росту імпорту					

Показники обсягу міжнародної торгівлі (МТ)

- експорт - вивіз товару з країни;
- імпорт - ввіз товару в країну;
- торговий оборот (ТО) – сукупний обсяг експорту й імпорту за визначений період часу;
- фізичний обсяг МТ – оцінка обсягу експорту-імпорту за визначений період часу в постійних цінах;
- генеральна торгівля – вартість ТО і транзитних товарів;
- спеціальна торгівля – чистий ТО;
- реекспорт – вивіз раніше завезеного товару, без його переробки;
- реімпорт – увіз раніше вивезених товарів без переробки.

Показники за критерієм структури міжнародної торгівлі

- товарної (структура експорту й імпорту по товарних позиціях)
- географічної (структура експорту й імпорту по групах країн і регіонам)
- інституціональний (структура експорту й імпорту по суб'єктах і методам товарного обміну)

Показники динаміки міжнародної торгівлі

- темп росту експорту: $T_{ре} = (E_{зр}/E_{бр}) * 100\%$, де $E_{зр}$ - обсяг експорту в звітному році, $E_{бр}$ - обсяг експорту в базисному році;
- темп росту імпорту: $T_{рі} = (I_{зр}/I_{бр}) * 100\%$, де $I_{зр}$ - обсяг імпорту в звітному році, $I_{бр}$ - обсяг імпорту в базисному році;
- темп росту ТО: $T_{рто} = (TO_{зр}/TO_{бр}) * 100\%$, де $TO_{зр}$ - обсяг ТЕ в звітному році, $TO_{бр}$ - обсяг ТЕ в базисному році
- темп приросту експорту: $T_{пре} = (T_{резр}/T_{ребр}) * 100\%$, де $T_{резр}$ - темп росту експорту в звітному році, $T_{ребр}$ - темп росту експорту в базисному році;
- темп приросту імпорту: $T_{прі} = (T_{різр}/T_{рібр}) * 100\%$, де $T_{різр}$ - темп росту імпорту в звітному році, $T_{рібр}$ - темп росту імпорту в базисному році;
- темп приросту ТО: $T_{прто} = (T_{ртозр}/T_{ртобр}) * 100\%$, де $T_{ртозр}$ - темп росту ТЕ в звітному році, $T_{ртобр}$ - темп росту ТО в базисному році.

Показники результативності міжнародної торгівлі

- торгове сальдо - різниця між вартісним обсягом експорту й імпорту товарів окремої країни за рік;
- сальдо балансу послуг - різниця між вартістю послуг, які надає країна, і вартістю послуг, які вона імпортує;
- сальдо некомерційних операцій - різниця між доходами від інвестицій, грошових переказів, внесків, переміщення коштів у спадщину, при рішенні сімейних проблем;

- сальдо балансу поточних операцій – це сума торгового сальдо, балансу послуг і некомерційних операцій;
- експорт на душу населення - вартісний обсяг експорту за рік, ділений на кількість населення в даній країні;
- імпорт на душу населення - вартісний обсяг імпорту за рік, ділений на кількість населення в даній країні;
- торговий оборот на душу населення - вартісний обсяг ТО за рік, ділений на кількість населення в даній країні;
- експортна квота - відношення вартісного обсягу експорту до ВВП $E_{кв} = E_{зр}/ВВП * 100\%$;
- імпортна квота - відношення вартісного обсягу імпорту до ВВП $I_{кв} = I_{зр}/ВВП * 100\%$;
- квота ТО - відношення вартісного обсягу ТО до ВВП $T_{кв} = T_{озр}/ВВП * 100\%$.

Тести для самоконтролю

1. *Яку інформацію містить платіжний баланс:*
 - а) про стан загальної заборгованості країни іншим країнам;
 - б) про стан заборгованості між обов'язковими і строковими вимогами країни, за якими настав строк сплати іншим країнам за певний проміжок часу;
 - в) про стан виконання всіх зобов'язань і вимог країни за певний проміжок часу.
2. *Виберіть визначення, що характеризує поняття пасивного платіжного балансу:*
 - а) надходження коштів у країну перевищує суму її виплат;
 - б) надходження коштів у країну менше, ніж сума її виплат;
 - в) надходження коштів у країну дорівнює сумі її виплат;
 - г) жодне з наведених визначень не підходить.
3. *Яке сальдо платіжного балансу країн визначає політику ввезення капіталу:*
 - а) пасивне;
 - б) нульове;
 - в) активне;
 - г) розрахункове.
4. *При активному платіжному балансі країни:*

- а) пропозиція іноземної валюти перевищує попит на неї;
- б) попит на іноземну валюту перевищує її пропозицію;
- в) обсяги експорту такі ж, як і обсяги імпорту.

5. До якого виду розрахункового балансу слід віднести розрахунок співвідношення всіх вимог і зобов'язань країни, що виникли за певний період:

- а) розрахунковий баланс на певну дату;
- б) розрахунковий баланс за певний період;
- в) розрахунковий баланс між зобов'язаннями і вимогами, за якими настав строк виплат.

6. Який стан розрахункового балансу країни дає підстави називати її боржником:

- а) баланс має активне сальдо;
- б) баланс має пасивне сальдо;
- в) за розрахунковим балансом не визначається заборгованість.

7. Який вид управління валютною інтервенцією передбачає зміни стану внутрішнього фінансового ринку країни:

- а) оперативне управління;
- б) фінансове управління;
- в) середньострокове управління.

8. Фіксинг – це:

- а) фіксування валютного курсу шляхом математичних розрахунків;
- б) визначення міжбанківського курсу шляхом послідовного зіставлення попиту і пропозиції по кожній валюті;
- в) співвідношення купівельної спроможності окремих валют до певної групи товарів та послуг у двох країнах;
- г) встановлені урядом постійні фіксовані пропорції обміну національної валюти на іноземну та навпаки.

9. Який тип міжнародної валютної системи закріпив принцип: «Валюта не має фіксованого золотого вмісту і не підлягає розміну на золото»:

- а) система золотого стандарту;
- б) Бреттон-Вудська валютна система;
- в) Ямайська валютна система.

10. Який головний напрям програми стенд-бай:

- а) розширене фінансування ефективних державних програм;
- б) стабілізація макроекономічних показників;
- в) трансформування планової економіки в ринкову.

Картка відповідей на тестові завдання :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Тема 4. Еволюція розвитку валютних систем

Методичні рекомендації до вивчення теми 4

При самостійному вивченні даної теми студентам, перш за все, необхідно звернути увагу на історичну обумовленість тієї чи іншої світової валютної системи, їх характерні ознаки, переваги та недоліки з точки зору сприяння розвитку міжнародних економічних відносин.

Слід зазначити, що під валютною системою розуміється державно-правова форма організації валютних відносин, що регулюється національним законодавством або міждержавними домовленостями. Розрізняють національну, світову та регіональну валютні системи.

Історично спочатку виникли національні валютні системи, які є складовою грошових систем країн, хоч і відносно самостійною. Аналіз елементів національної валютної системи повинен ґрунтуватися на усвідомленні того, що її особливості визначаються ступенем розвитку і станом економіки та зовнішньоекономічних зв'язків країни. При цьому особливу увагу слід звернути на процес становлення валютної системи України.

Розглядаючи регіональні валютні системи, необхідно зупинитися на причинах їх створення. Світова валютна система є сукупністю способів, інструментів і міждержавних органів, за допомогою яких здійснюється взаємний платіжно-розрахунковий оборот у рамках світового господарства. Її виникнення і наступна еволюція відображають об'єктивні процеси інтернаціоналізації капіталу, що потребують адекватних умов у міжнародній грошовій сфері. Чітке усвідомлення студентами сутності елементів світових валютних систем буде сприяти кращому засвоєнню матеріалу стосовно історичних форм їх розвитку.

Першою в історії світовою валютною системою була система, що спиралася на єдині правила обігу золота як грошового товару і відома під назвою системи золотого стандарту. Юридично вона була оформлена на Міжнародній конференції у Парижі 1867р. У рамках цієї системи курс національних валют жорстко прив'язувався до золота, і через золотий вміст валюти співвідносилися між собою по твердому валютному курсу. Забезпечувалася безпосередня конвертованість валют у золото.

При аналізі системи золотого стандарту необхідно виділити три її

різновиди - золотомонетний, золотозливковий та золотовалютний, з'ясувати переваги і недоліки кожного з них та історичні причини їх поступової модифікації. Головний висновок, до якого повинні прийти студенти, полягає у тому, що система золотого стандарту була адекватною умовам вільної конкуренції, необмеженого ринку і відповідного цим умовам механізму ціноутворення.

Друга валютна система була офіційно оформлена на міжнародній валютно-фінансовій конференції ООН, що проходила у липні 1944 р. у м. Бреттон-Вудс (СІЛА). Її основу склали тверді обмінні курси валют країн-учасниць по відношенню до курсу провідної валюти; курс провідної валюти - долара СІЛА - фіксувався до золота; центральні банки країн-учасниць зобов'язувалися підтримувати стабільний курс валют до долара за допомогою валютних інтервенцій. Коливання курсів валют дозволялося у межах $\pm 1\%$, зміна курсів здійснювалася шляхом девальвації і ревальвації.

Необхідно відмітити, що вперше були засновані міжнародні інститути регулювання валютних відносин - Міжнародний валютний фонд та Міжнародний банк реконструкції та розвитку, роль яких студенти повинні дослідити.

Вивчаючи Бреттон-Вудську валютну систему, слід звернути увагу на основне її внутрішнє протиріччя, пов'язане з механізмом емісії провідної валюти, відоме під назвою парадокса Тріффена. Саме це протиріччя викликало кризу вищезгаданої системи, яка тривала десять років. Доцільним є виділення основних етапів цієї кризи.

Механізм сучасної світової валютної системи було офіційно обговорено на конференції МВФ у Кінгстоні (Ямайка) у 1976 році. Ця система заснована на плаваючих обмінних курсах і є багатовалютним стандартом. Кожна країна може на свій розсуд обирати режим курсу власної валюти, не існує меж коливань курсів. Слід звернути увагу на роль і механізм функціонування нових міжнародних платіжних засобів - спеціальних прав запозичення (СДР).

Аналізуючи Ямайську валютну систему, необхідно визначити наслідки її майже тридцятирічного функціонування. Студенти повинні усвідомити, що система ще остаточно не сформувалася і потребує подальшого вдосконалення. Це стосується, перш за все, пошуку шляхів стабілізації

валютних курсів, підвищення ролі СДР, посилення координації валютно-фінансової політики як провідних країн між собою, так і з іншими країнами світу.

На фоні численних проблем, пов'язаних з коливанням валютних курсів, особливий інтерес у світі викликає досвід функціонування регіональної Європейської валютної системи (ЄВС). Студенти повинні визначити цілі її створення, яке фактично відбулося у березні 1979 року.

У процесі вивчення основних принципів побудови ЄВС необхідно звернути увагу на сутність і роль регіональної валюти - екю, механізми підтримання паритетів курсів валют країн-членів ЄВС, роль золотих резервів та функції органа міждержавного валютного регулювання - Європейського фонду валютного співробітництва.

Слід відмітити, що незважаючи на деякі протиріччя, ЄВС виконала поставлену перед нею задачу і створила передумови для формування Валютного союзу. Важливою подією на цьому шляху стало підписання у лютому 1992 р. у Нідерландах Маастрихтської угоди, в якій були визначені основні вимоги до країн-учасниць. При вивченні цього питання необхідно проаналізувати зміст всіх етапів створення Валютного союзу країн ЄС та знайти відповідь на запитання, які переваги надало їх економікам запровадження єдиної грошової одиниці - євро.

План практичного заняття № 4

1. Валютні системи, їх види та структура.
2. Система «золотого стандарту».
3. Бреттон-Вудська валютна система.
4. Ямайська система плаваючих валютних курсів.
5. Європейська валютна система.

Питання для самооцінювання:

1. Розкрийте суть складових елементів світової валютної системи.
2. Які міжнародні валютно-фінансові організації забезпечують функціонування світової валютної системи?
3. Як забезпечувалася сталість іноземних валют у системі золотомонетного

стандарту?

4. Охарактеризуйте причини краху Бреттон-Вудської системи.

5. Які відмінності властиві Ямайській відносно Бреттон-Вудської валютної системи?

6. Назвіть основні положення Маастрихтських угод. У чому полягає мета кожного з них?

7. Які переваги надає запровадження єдиної для Європи грошової одиниці - євро?

Теми презентацій, есе, рефератів

1. Основні етапи становлення європейської валютної системи.

2. Значення МВФ у регулюванні міжнародних валютно-кредитних відносин.

Завдання 1. Припустимо, що в умовах золотого стандарту у країні спостерігається профіцит платіжного балансу. Поясніть механізм встановлення його рівноважного стану, характеризуючи рівень цін на товари, динаміку експорту та імпорту, напрями потоків золота.

Завдання 2. У рамках Європейської валютної системи у ситуації, коли курс валют досягав 75 % від величини межі коливань, здійснювалися заходи щодо його підтримання. Визначте, при якому курсі французького франка і які заходи банк Франції повинен розпочати здійснювати, якщо на 1.01.1998 курс еку становив, відповідно, 1,9778 нім. марки та 6,6179 франц. франка.

Завдання 3. Складіть порівняльну таблицю світових валютних систем, визначивши їх основні переваги та недоліки.

Тести для самоконтролю

1. Коли була прийнята офіційна демонетизація золота?

- а) Генуезькою валютною конференцією
- б) Бреттон-вудською валютною конференцією
- в) Ямайською валютною конференцією
- г) Паризькою валютною конференцією

2. В якому році було створено Міжнародний валютний фонд:

- а) 1939 р.
- б) 1945 р.
- в) 1946 р.
- г) 1944 р.

3. При якій валютній системі існував режим валютного курсу, що передбачав вільне коливання в межах золотих точок?

- а) Паризька валютна система
- б) Бреттон-вудська валютна система
- в) Генуезька валютна система
- г) Ямайська валютна система

4. Яку назву має процес зміцнення міжнародних позицій національної валюти?

- а) валютна зона
- б) валютний блок
- в) валютна гегемонія
- г) демонетизація

5. Якій валютній системі відповідає режим вільно плаваючого валютного курсу?

- а) Паризькій валютній системі
- б) Генуезькій валютній системі
- в) Бреттон-Вудській валютній системі
- г) Ямайській валютній системі

6. СДР - це:

- а) Валютний союз.
- б) Кошик 15 валют країн ЄС.
- в) Валюта міжнародної фінансової організації.
- г) Колективна валюта країн ЄС.

7. До принципів Бреттон-Вудської валютної системи відноситься:

- а) Створення валютних блоків.
- б) Плаваючий валютний курс.
- в) Створення міжнародних організацій, регулюючих міжнародні валютні відносини.
- г) Основою є золото і девізи.

8. Міжнародний банк розвитку та реконструкції був створений на міжнародній фінансовій конференції в:

- а) Генуї.

- б) Бреттон-Вудсі.
 - в) Парижі.
 - г) Кінгстоні.
9. *Що не відноситься до принципів Паризької валютної системи:*
- а). Функціонування золота і девізів.
 - б) Встановлення фіксованих валютних курсів
 - в) Безпосередня конвертації валют в золото.
 - г) Всі вказані принципи характерні для Паризької системи.
10. *Скільки валют входить у валютний кошик СДР:*
- а) 5.
 - б) 4.
 - в) 2.
 - г) інша кількість.

Картка відповідей на тестові завдання:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Тема 5. Валютні операції «спот»

Методичні рекомендації до вивчення теми 5

При вивченні цієї теми студенти повинні з'ясувати, що валютний ринок - це механізм, за допомогою якого встановлюються правові та економічні взаємовідносини між покупцями і продавцями валют. Це система сталих і водночас різноманітних економічних та організаційних відносин між учасниками міжнародних розрахунків з приводу валютних операцій, зовнішньої торгівлі, надання фінансових послуг, здійснення інвестицій та інших видів діяльності, які вимагають обміну і використання різних іноземних валют.

Слід зазначити, що стрижнем операцій, які здійснюються на валютному ринку, є валютний курс, рівень якого постійно коливається під впливом попиту й пропозицій учасників цих операцій.

Головними суб'єктами валютного ринку виступають комерційні банківські установи, зовнішньоторговельні організації, міжнародні інвестиційні компанії, центральні банки, валютні біржі тощо. Залежно від обсягу, характеру операцій і кількості використаних валют розрізняють світові, національні і регіональні валютні ринки. Попит на іноземну валюту пов'язаний із залежністю національної економіки від імпорту та обумовлений її конвертованістю. При повній конвертованості національної валюти кожна юридична і фізична особа може вільно брати участь у зовнішньоекономічній діяльності, продавати, купувати та обмінювати національну валюту на іноземну за певними курсами без будь-яких обмежень або прямого втручання держави.

Студенти повинні засвоїти: чим нижче рівень конвертованості національної валюти, тим більше валютний ринок підвладний державному регулюванню.

Особливу увагу при розгляді теми слід приділити основним формам валютних операцій щодо забезпечення міжнародних розрахунків. Вони

можуть поділятися на поточні - «спот», строкові - «форвард», «ф'ючерс», обов'язкові поставки - «аутрайт» і з правом відмови - «опціон».

Розрахунки за поточними конверсійними операціями «спот» здійснюються на 2-й робочий день після укладання угоди.

Необхідно звернути увагу на діючу нормативно-правову базу, відповідно до якої комерційні банки в Україні можуть здійснювати поточні операції з датою валютування «тод», «том», «спот».

Поточні конверсійні операції проводяться відповідно до обмінного поточного валютного курсу. На практиці застосовуються два види котирування поточного обмінного валютного курсу - пряме і непряме.

План практичного заняття № 5

1. Сутність, функції та учасники валютного ринку.
2. Техніка котирування валюти.
3. Характеристика угод типу «спот».
4. Валютні операції «спот». Особливість, мета угод «спот».

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть основні особливості сучасних валютних ринків.
2. Хто може бути учасником валютного ринку?
3. Які функції валютних ринків?
4. Що таке конверсійні валютні операції?
5. Що таке котирування валюти? Які правила розрахунку крос-курсів?
6. Що таке *bid ta offer* у котируванні валюти та з яких сторін котирування купують та продають валюту котирування маркет-мейкери і маркет-тейкери?
7. Які Ви знаєте основні банки, що здійснюють валютні операції в Україні?
8. У чому сутність валютної позиції учасника валютного ринку? Якщо банк купує євро за швейцарські франки, то як зміниться його валютна позиція?
9. У чому полягають особливості проведення валютних операцій між банками на умовах спот ?

10.Що таке дата валютування ?

11.Що таке дата операції ?

12.Які причини виникнення відхилень від прийнятих правил визначення дати спот ?

13.Що таке спот-курс?

Практична частина

Завдання 1. На прикладі таблиці заповніть останню графу: дата закінчення угоди.

Умови виконання операцій

зва	Стандартне позначення	Дата укладання угоди	Дата валютування	Період	Дата закінчення угоди
Overnight	o/n	сьогодні	сьогодні	1 день	
TOM/next	t/n	сьогодні	завтра	2 дні	
TOM/week	t/w	сьогодні	завтра	1 тиждень	
Spot:					
Spot/next	s/n	сьогодні	2-ий робочий день	1 день	
Spot/1week	s/w	сьогодні	2-ий робочий день	1 тиждень	
Spot/month	1 m	сьогодні	2-ий робочий день	1 місяць	
Spot/3month	3 m	сьогодні	2-ий робочий день	3 місяці	
Spot/6month	6 m	сьогодні	2-ий робочий день	6 місяців	
Spot/1year	12 m	сьогодні	2-ий робочий день	1 рік	

Тести для самоконтролю

1. Конверсійні операції – це ?

- А) операції з купівлі-продажу безготівкової валюти;
- Б) операції з продажу готівкової валюти;
- В) дата укладання угоди, коли продавець погоджується продати, покупець придбати іноземну валюту;
- Г) операції з термінами валютування до трьох днів.

2. Валютні операції здійснюються на:

- А) ринках праці;
- Б) у банках;
- В) валютних ринках;
- Г) біржах.

3. Як називається міжбанківський валютний ринок, де здійснюється в основному торгівля валютою?

- А) Globex;
- Б) FOREX;
- В) NYBOT;
- Г) CME;

4. У строкових угодах поставка відбувається в майбутньому за курсом:

- А) на другий робочий день;
- Б) у перший робочий день;
- В) на момент укладення;
- Г) через тиждень після укладення угоди.

5. Дата укладення - сьогодні, дата валютування - через 2 робочих дні, період - 1 тиждень, дата завершення - 10 робочих днів. Який це вид угоди?

- А) overnight;
- Б) spot/week;

- В) привильними є А і Б;
- Г) немає правильної відповіді.

6. Яка частина спекулятивних угод на світовому міжбанківському ринку валютних спот-контрактів?

- А) 50%;
- Б) 54%;
- В) 89%;
- Г) 95%.

7. В усіх країнах світу угоди «спот» виконуються сьогодні же, за виключенням:

- А) США та Мексика;
- Б) Саудівська Аравія та ОАЕ;
- В) Саудівська Аравія та ОАЕ, США та Мексика;
- Г) жодна відповідь є неправильною.

8. Валютна операція «спот» – це:

- А) купівля-продаж валюти на умовах її поставки протягом трьох робочих днів від дня укладання угоди за курсом, зафіксованим в угоді;
- Б) купівля-продаж валюти на умовах її поставки протягом двох робочих днів від дня укладання угоди за курсом, зафіксованим угоді;
- В) дата укладання угоди, коли продавець погоджується продати, а покупець придбати іноземну валюту;
- Г) базовий курс для крос-курсів, курсів форвардних і ф'ючерсних угод, тому що при зміні курсу спот змінюється котирування угод із деривативами.

9. Якщо форвардний курс більший за спот-курс, то в такому випадку кажуть, що валюта:

- А) котирується з премією;
- Б) котирується з дисконтом;
- В) правильними є А і Б;

Г) правильної відповіді
немає.

10. Яке з визначень найповніше відображає сутність валютних операцій?

А) операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, використанням останніх як засобу платежу, їх вивезення, ввезення, пересилання та переказування; отримання і надання кредитів, нарахування відсотків, дивідендів, залучення інвестицій, придбання цінних паперів тощо;

Б) контракт з приводу купівлі – продажу однієї валюти в обмін на іншу;

В) угоди агентів валютного ринку за купівлі-продажу (конверсії) певних сум готівкових (безготівкових) грошей однієї країни на валюту іншої країни за погодженим курсом на певну дату;

Г) комбінація двох протилежних конверсійних операцій на однакову суму, з однією датою укладання та різними датами валютування.

Картка відповідей на тестові завдання :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Тема 6. Форвардні валютні операції

Методичні рекомендації до вивчення теми 6

Особливу увагу при вивченні теми слід звернути на ринок форвардних угод, що є невід'ємною складовою світового валютного ринку. Основою форвардної угоди є договір купівлі-продажу іноземної валюти протягом певного періоду або на певну дату в майбутньому за обмінним курсом, обумовленим на дату укладення угоди. Основне призначення форвардних валютних угод - забезпечення надійного страхування майбутніх платежів або надходжень за зовнішньоторговельними контрактами.

Форвардні угоди є твердими, тобто обов'язковими до виконання, і укладаються переважно з метою реальної купівлі або продажу валюти. Використання форвардних угод дає змогу визначити вартість і ефективність експортних чи імпортних операцій, нейтралізуючи можливі коливання валютних курсів.

Специфікою форвардного ринку є те, що форвардні валютні курси, на відміну від інших видів угод, безпосередньо не фіксуються, а розраховуються.

При самостійному вивченні теми важливо приділити особливу увагу валютним «свопам». Це валютні операції, які поєднують купівлю або продаж валюти на умовах «спот» із одночасним продажем (або купівлею) тієї ж валюти на певний термін на умовах «форвард», тобто здійснюється комбінація двох протилежних конверсійних угод на однакові суми, але з різними датами валютування.

Класичні «свопи» залежно від послідовності виконаних операцій «спот» і «форвард» поділяють на репорт і депорт. Репорт - це продаж валюти на умовах «спот» і одночасна купівля на умовах «форвард». Депорт - купівля валюти на умовах «спот» і продаж на умовах «форвард». Операція, коли купівля (продаж) валюти здійснюється на основі двох угод за курсом «аутрайт», має назву «форвард-форвард» або «форвардний своп».

План практичного заняття № 6-7

3. Термінові угоди, їх сутність та загальна характеристика
4. Сутність форвардної валютної угоди.
5. Характеристика форвардних угод. Валютування форвардних контрактів
6. Розрахунок форвардного курсу.
7. Форвардні крос-курси
8. Закриття форвардного контракту.

Питання для самоконтролю:

1. Навіщо експортери та імпортери укладають форвардні угоди ?
2. Що являє собою «коротка дата» при укладанні форвардного контракту?
3. Чи мають форвардні угоди чітку стандартизацію щодо суми та терміну?
4. Що таке премія ? Що таке дисконт?
5. Чи може клієнт ухилитися від виконання форвардної угоди за умов анулювання зовнішньоторговельної угоди?
6. Чи має місце депозитна операція в угодах за форвардними ставками ?
7. Як розрахувати форвардні крос-курси ?

Тематика презентацій, есе, рефератів

1. Використання валютних операцій «форвард» для хеджування валютних ризиків: вітчизняна практика.
2. Форвардний контракт на акції.
3. Форвардний контракт на облігації.
4. Форвардний контракт на процентні ставки
5. Валютний форвардний контракт.

Практична частина

Завдання 1. Ви – дилер банку. Якщо у даний момент є наступні котирування валют:

EUR/USD	USD/GBP	USD/CHF	CAD/USD
1,2454/80	0,6381/10	0,9654/48	0,8744/56

то по якому котируванню ви будете:

- а) продавати клієнту CAD за USD;
- б) купувати USD за EUR;
- в) продавати CHF за USD;
- г) купувати GBP за USD?

Завдання 2. На момент відкриття операційного дня банку його валютне управління мало закрити валютну позицію за всіма іноземними валютами. Протягом дня банк отримав від клієнтів заявки на продаж валютної виручки загальною сумою 300 тис. доларів США і заявки на купівлю 150 тис. євро. Всі заявки було виконано за рахунок власної валютної позиції банку.

Які валютні позиції виникають у банку при проведенні даних валютних операцій? Виконанням яких операцій банк може закрити свою валютну позицію?

Завдання 3. Дилер здійснив такі операції щодо USD/CHF:

- купив USD 1 млн. за курсом 1,0356;
- продав USD 3 млн. за курсом 0,9654;
- купив USD 1,55 млн. за курсом 1,1349;
- купив USD 0,75 млн. за курсом 1,1361.

Розрахувати позицію дилера за долларом США та можливості її прибуткового закриття.

Завдання 4. Визначити розмір премії (дисконту) для форвардного курсу аутрайт на купівлю доларів США, якщо банком встановлено «спот-курс» USD/UAH 26,41- 26,52. Процентна ставка за міжбанківськими депозитами у валюті котирування складає 26 % річних, процентна ставка за міжбанківськими кредитами у базовій валюті – 8 % річних. Термін, на який розраховується валютний форвардний курс, становить 3 місяці.

Завдання 5. Відповідно до форвардної угоди клієнт-імпортер мав купувати 900 тис. норвезьких крон за долари США за курсом 6,0611, але експортер відмовився від поставки. Розрахуйте витрати/дохід від закриття форвардної угоди, якщо на дату виконання банк котирує такі курси спот: USD/NOK 6,0710 – 6,0718.

Тести для самоконтролю

1. Форвардні операції здійснюються за форвардним курсом, який відрізняється від курсу по поточних операціях на величину форвардної маржі (премії), коли:

- а) курс «форвард» вищий за курс «спот»;
- б) курс «форвард» нижчий за курс «спот»;
- в) курс «форвард» рівний курсу «спот»;
- г) правильної відповіді немає.

2. Метою застосування форвардних валютних операцій є:

- а) страхування від зміни курсів валют;
- б) одержання спекулятивного прибутку;
- в) обчислення форвардного курсу;
- г) закриття форвардного валютного контракту.

3. Фіксована валютна угода аутрайт – це контракт, який повинен бути виконаний:

- а) у будь-який час, починаючи від дати укладання контракту до конкретної дати його виконання у майбутньому;

б) на певну дату у майбутньому;

в) протягом одного року;

г) термін не обмежений.

4. Якщо форвардний курс менший за спот-курс, то в такому випадку кажуть, що валюта:

а) котирується з премією;

б) котирується з дисконтом;

в) котирується з валютою;

г) правильної відповіді немає.

5. Як називається ситуація, коли клієнт не може виконати свої зобов'язання за форвардним контрактом ?

а) закриттям контракту;

б) відкриттям контакту;

в) розірванням контракту;

г) правильна відповідь А і В.

6. Закриття контракту може бути:

а) частковим;

б) довгостроковим;

в) повним;

г) повним або частковим.

7. Форвардне покриття можливе :

а) до 10 років і більше;

б) до 5 років і більше;

в) від 3 до 8 років;

г) від 5 до 10 років.

8. Якими фірмами використовуються форварди?

а) великими і малими;

б) малими;

в) великими;

г) середніми.

9.Що є гарантією виконання форвардної угоди?

а) валюта;

б) фірма;

в) підприємство;

г) банк.

10. Які існують правила для операції з датою валютування «завтра»?

а) зворотні;

б) прямі;

в) прямі і зворотні;

г) жодні відповідь не вірна.

Картка відповідей на тестові завдання :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Тема 7. Валютні операції «своп»

Методичні рекомендації до вивчення теми 7

Угоди «своп» є міжбанківськими операціями і мають багато спільного з операціями «аутрайт». Студенти повинні чітко усвідомити мету використання валютних «свопів», яка полягає в:

- забезпеченні фінансування довгострокових зобов'язань в іноземній валюті;
- хеджуванні довгострокового валютного ризику;
- заміні валюти, в якій надходять прибутки від інвестицій, на іншу за вибором інвестора;
- забезпеченні конвертації експортованого капіталу в іншу валюту.

Унаслідок здійснення валютних операцій в уповноваженому банку постійно змінюється співвідношення вимог і зобов'язань із кожної іноземної валюти. Це співвідношення називають валютною позицією. Необхідно з'ясувати, що валютна позиція вважається закритою, якщо сума купівлі валюти збігається з сумою проданої валюти. Коли сума вимог і зобов'язань не збігається, позиція вважається відкритою. Крім того, вона може бути:

- довгою, коли вимоги в іноземній валюті перевищують зобов'язання у відповідній валюті;
- короткою, коли зобов'язання перевищують вимоги у відповідній іноземній валюті.

Студенти повинні знати, що управління валютною позицією комерційного банку здійснюється за встановленими Національним банком України обов'язковими економічними нормативами регулювання банківської діяльності. Валютна позиція уповноваженого банку повинна визначатися щоденно і окремо щодо кожної іноземної валюти.

У сучасних умовах управління співвідношенням довгих і коротких валютних позицій банку має важливе прикладне значення для підвищення

рівня прибутковості валютних операцій та досягнення оптимального рівня валютних ризиків.

У структурі валютних операцій необхідно розглянути арбітражні операції, головна мета здійснення яких полягає в одержанні прибутку від різниці валютних курсів. Валютні арбітражні операції поділяють на: часові, що пов'язані із зміною валютних курсів у часі; просторові (географічні), пов'язані з різницею валютних курсів на регіональних (національних) ринках; конверсійні, що обумовлені коливанням курсових співвідношень різних валют. Крім того, валютний арбітраж може бути простим і складним. Простий валютний арбітраж - це арбітраж, який здійснюється з двома валютами. Складний або непрямий арбітраж - це арбітраж, що проводиться з великою кількістю валют на різних ринках.

Слід зазначити, що переваги валютних арбітражних операцій полягають у тому, що завдяки одночасній купівлі та продажу валют легко закрити валютні позиції, а це, в свою чергу, зводить до мінімуму валютні ризики.

План практичного заняття № 8-9

1. Поняття валютних свопів та їх класифікація.
2. Укладення операції своп.
3. Котирування своп. Розрахунок своп-пунктів.
4. Використання угод своп.
5. Свопи ринку капіталів.
6. Процентні свопи, їх види та характеристика.
7. Валютні свопи ринку капіталів

Питання для самоконтролю:

1. Дати класифікацію валютних свопів та навести їх приклади.
2. Яка зі сторін процентного свопу виграє при зростанні процентних ставок?

3. Які процентні ставки можуть лежати в основі свопу зі змінною базою нарахування ставки ?

4. Причини здійснення процентних свопів.

5. Який із процентних свопів передбачає залучення банками коштів в одній і тій самій валюті, а який – у різних ?

6. З яким ризиком можуть бути пов'язані валютні свопи ринку капіталів ?

7. Які причини спонукають учасників ринку здійснювати процентно-валютні свопи ?

Теми презентацій, есе, рефератів

1. Сучасні світові валютні центри.

2. Практика укладання угод на ринку поточних конверсійних операцій.

3. Основні етапи становлення ринку деривативів в Україні.

Практична частина

Курс спот USD/EUR = 1,9565/70. Своп пункти на 2 місяця становлять - 45/-40. Розрахувати курси свопу типу sell/buy для USD, що зазначить маркет-мейкер для свого контрагента.

Тести для самоконтролю

1. Операції своп – комбінація двох протилежних конверсійних операцій на однакову суму з однією датою укладання та різними датами валютування. При цьому:

а) обидві операції повинні бути терміновими;

б) одна із вказаних операцій повинна бути терміновою, а інша – угодою з негайною поставкою;

в) операції не є терміновими;

г) жодна відповідь не є вірною.

2. На міжнародному ринку капіталів своп має наступні значення:

а) здійснення одночасних купівлі та продажу валюти;

б) одночасне надання кредитів у різних валютах;

- в) здійснення продажу валюти;
- г) надання кредитів в одній валюті.

3. Перевага валютних операцій своп у тому, що:

- а) майже повністю ліквідують валютний ризик;
- б) повністю ліквідують процентний ризик;
- в) не ліквідують валютний ризик;
- г) правильна відповідь А і В.

4. Свопові операції використовуються і для зменшення та уникнення валютних ризиків, пов'язаних з:

- а) довгостроковими негативними економічними тенденціями;
- б) короткостроковими коливаннями валютних курсів;
- в) тривалими коливаннями валютних курсів;
- г) жодна відповідь не правильна.

5. Чистий своп - це така операція, коли:

- а) угоди здійснюються між різними партнерами (за участю третіх осіб);
- б) обидві частини операції здійснюються одними і тими самими

контрагентами;

- в) угода здійснюється тільки між двома агентами;
- г) обидві частини операції здійснюються за участю третіх осіб.

6. За термінами свопи поділяються на:

- а) стандартний, короткий, форвардний;
- б) ф'ючерсний;
- в) стандартний, короткий;
- г) форвардний, короткий.

7. Існують такі основні різновиди свопу:

- а) процентний;
- б) валютний;
- в) готівковий;
- г) кредитний.

8. Угоди «своп» передбачають право будь-якої із сторін достроково розірвати угоду в таких випадках:

а) у разі невиконання будь-якою із сторін своїх зобов'язань за угодою (default);

б) у разі виникнення непередбачених обставин (force majeure);

в) у разі недотримання своїх зобов'язань;

г) у разі розірвання угоди.

9. Основними цілями операції своп є:

а) придбання банком готівки в одній валюті за рахунок надлишку іншої валюти та зменшення (нейтралізація) валютних ризиків при проведенні форвардних угод;

б) пролонгування (продовження) відкритої валютної позиції;

в) закриття валютної позиції;

г) правильної відповіді немає.

10. Операція«своп» - це валютна операція:

а) термінова;

б) строкова;

в) нелімітована;

г) довгострокова.

Картка відповідей на тестові завдання :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Тема 8. Операції – валютні опціони та валютні ф'ючерси

Методичні рекомендації до вивчення теми 8

Вивчення цієї теми необхідно розпочинати із загальної характеристики валютних ф'ючерсів, які є своєрідною строковою валютною операцією, пов'язаною з хеджуванням валютних ризиків.

Валютними ф'ючерсами називають контрактні угоди на купівлю або продаж стандартизованої суми іноземної валюти за стандартизованою специфікацією валют та узгодженою ціною. Відповідно до такої угоди її учасники одержують і право, й зобов'язання обміняти обумовлену суму певної валюти на іншу в установлені терміни в майбутньому за курсами, визначеними на момент укладення угоди.

Відповідному розгляду підлягають валютні ф'ючерсні контракти. Вони на кожній біржі мають свою стандартну специфікацію, в якій визначається сума одного контракту, параметри зміни цін, місяці виконання контракту, дата поставки, котирувальні символи тощо. Відмінною особливістю ф'ючерсних контрактів є перерозподіл ризику, що забезпечує високу ліквідність укладених угод.

У самостійній роботі студентам слід звернути увагу на те, що здійснення валютних ф'ючерсів відбувається тільки на біржовому ринку, що значно підвищує їхню надійність і рівень страхування валютних ризиків.

Особливостями валютного ф'ючерсного ринку є:

- високий ступінь стандартизації контрактів;
- обмежене коло валют, що обмінюються одна на одну;
- висока ліквідність контрактів;
- надійність укладених угод;
- можливість за незначних початкових витрат оперувати значними сумами.

Основними учасниками ф'ючерсного ринку є великі фінансові центри та

клірингові банки, пенсійні фонди, центральні банки, значні фінансові організації, які працюють на фондовому ринку, члени й спеціалісти ф'ючерсної біржі, а також дрібні інвестори та приватні особи.

Організація здійснення ф'ючерсної угоди базується на виборі для виконання брокерських функцій певного члена фондової біржі, тільки через якого може бути укладена угода. Відмінною особливістю ф'ючерсних контрактів є перерозподіл ризику, що забезпечує високу ліквідність укладених угод. Фіксуючи обмінний курс, обидві сторони гарантують відсутність як збитків, так і прибутків.

Ціною купівлі валютного ф'ючерсу є взаємо узгоджений між продавцем і покупцем обмінний курс однієї валюти за одиницю іншої валюти, яка ввійшла до стандартного переліку валют даної біржі. Основою виникнення збитків або одержання прибутків є різниця між поточним і узгодженим за ф'ючерсною угодою валютними курсами. Ця різниця називається базисом.

Біржова торгівля валютними ф'ючерсними контрактами відбувається постійно, а тому ринкова ціна може щоденно коливатися, залежно від попиту і пропозиції на такі контракти.

- Специфікою валютного ф'ючерсного ринку є те, що клієнти біржі не обов'язково повинні тримати укладеш контракти до завершення терміну ф'ючерсної угоди. Вони можуть продати їх значно раніше, забезпечивши при цьому достатньо надійне страхування валютного ризику.

Обов'язковою умовою укладення валютних ф'ючерсних контрактів є оплата гарантійних внесків, що здійснюються обома учасниками угоди вкладенням певної суми коштів на депозит у розрахунковій палаті. Ці кошти називаються початковою маржею і повертаються власникові контракту у разі здійснення угоди чи закриття позиції.

При вивченні теми окремому розгляду підлягають валютні опціони. Студенти повинні знати, що опціони є своєрідною формою термінової угоди

двох сторін - продавця і власника опціону, внаслідок якої власник опціону отримує право, а не зобов'язання, купити у продавця опціону або продати йому заздалегідь визначену суму однієї валюти в обмін на іншу (або на національну грошову одиницю) за обумовленим на день обміну курсом. Такий фіксований курс має назву ціна виконання.

Під час вивчення теми студентам необхідно засвоїти, що власник опціону має право вибору реалізувати опціон або ж відмовитися від нього залежно від того, наскільки сприятливими для нього будуть коливання валютного курсу.

Залежно від місця продажу опціони поділяють на біржові, що вільно перебувають в обігу, та позабіржові. Біржові опціони продають і купують опціонні біржі, які є своєрідними фінансовими інститутами, що стали невід'ємною складовою фінансового ринку економічно розвинених країн. Позабіржові опціони можна розглядати як суто банківський інструмент.

Зважаючи на переваги валютних опціонів перед іншими видами валютних деривативів, необхідно зазначити, що їх використання вигідне (доцільне) у таких випадках:

- коли час і сума валютних надходжень чітко не визначені;
- з метою захисту експортних та імпортних потоків товарів, чутливих до зміни цін;
- у разі публікації преїскурантів на свої товари в іноземній валюті;
- з метою підтримки комерційної пропозиції на укладення контракту, оціненого в іноземній валюті;
- у разі необхідності забезпечення одночасного страхування від комерційних і валютних ризиків.

Розглядаючи цю тему, студенти повинні засвоїти і вміти розрізняти, залежно від характеру валютнообмінної операції, опціони «кол» і «пут». Опціони «кол» використовуються переважно:

- з метою хеджування короткої валютної позиції;

- у разі, коли валютний курс має стійку тенденцію до підвищення;
- для перепродажу з метою одержання прибутку.

До використання опціонів «пут» переважно вдаються:

- з метою хеджування довгої валютної позиції;
- тоді, коли валютний курс має стійку тенденцію до зниження;
- з метою хеджування очікуваних надходжень і продажу валюти.

Слід зазначити, що з юридичної точки зору учасники опціонної угоди завжди рівноправні, але з економічної - у вигіднішому становищі знаходиться покупець опціону, оскільки остаточне рішення про купівлю чи продаж валюти з настанням терміну здійснення опціону вносить саме він, сплачуючи за це опціонну премію.

Студенти повинні навчитися визначати вартість опціонів. Вартість опціону є договірною величиною і залежить від обсягів купівлі-продажу валют, виду валют, поточного валютного курсу та ціни виконання опціону. Остання, в свою чергу, як правило, залежить від поточного валютного курсу та перспектив його зміни. Вартість купівлі опціону визначається як відсоток від суми опціонної угоди або як абсолютна сума за одиницю валюти і сплачується покупцем під час продажу опціону задовго до завершення опціонної угоди незалежно від того, буде вона взагалі здійснена чи ні.

Під час вивчення теми необхідно з'ясувати переваги використання опціонів. Зокрема, власник опціону може уникнути значних збитків від різких змін валютних курсів, заздалегідь зафіксувавши прийнятний для себе рівень обмінних курсів. Якщо ж таких різких коливань обмінних курсів не буде, а курси валют залишаться стабільними, то власник опціону може відмовитися від його виконання, а його максимальні витрати в такому разі складуть лише суму, що дорівнює премії; це й буде платою за страхування валютного ризику.

Важливим аспектом діяльності дилерів, які спеціалізуються на торгівлі

опціонами. є прогнозування стратегії купівлі-продажу опціонів. В основі цієї стратегії лежить визначення динаміки поточного валютного курсу. Залежно від її спрямованості вирізняють три стратегії поведінки дилерів: стредл, стренгл, спред.

План практичного заняття №10-11

1. Сутність фінансових ф'ючерсів.
2. Ф'ючерсна ціна та особливості її формування.
3. Організація ф'ючерсного ринку.
4. Ф'ючерсні стратегії та хеджування.
5. Поняття та типи опціонних контрактів.
6. Організація торгівлі опціонами.
7. Опціонні стратегії.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке валютний ф'ючерс?
2. Які особливості має валютний ф'ючерсний ринок?
3. У чому полягає різниця між валютним ф'ючерсом і валютним форвардом?
4. Які коефіцієнти можна застосовувати при визначенні ефективності опціонних угод?
5. Назвіть переваги і недоліки використання опціонів і ф'ючерсів.
6. Яким чином можна закрити позицію на ринку ф'ючерсних контрактів?
7. Назвіть відмінності у способах виконання ф'ючерсних контрактів із поставкою та без поставки базового активу.
8. Які головні фактори визначають суму опціонної премії?
9. У чому принципова відмінність опціонних контрактів від інших термінових контрактів? Які види опціонів ви знаєте?
10. Яке право надає його власнику американський опціон колл?
11. Хто вносить маржу при укладенні угоди з біржовим опціоном пут?

Теми презентацій, есе, рефератів

1. Перспективи розвитку ринку валютних ф'ючерсів та опціонів в Україні.
2. Опціонні стратегії та їх практичне використання.

Практична частина

Завдання 1. Вітчизняна фірма «Полюс» уклала договір на поставку обладнання з німецькими контрагентами. Через два місяці вона повинна розрахуватися згідно з умовами контракту. Сума замовлення складає 350 тис. доларів США. Фінансові менеджери фірми прогнозують підвищення курсу іноземної валюти і тому приймають рішення на купівлю опціону на всю суму контракту з ціною виконання 25,35 грн за 1 долар США. Премія становить 1,3 % від суми опціону. Необхідно визначити:

1) який опціон придбала фірма («пут» або «кол») чи вигідно буде фірмі реалізувати опціон, якщо курс «спот» становитиме на дату виконання опціону:

А) 25,20;

Б) 25,60.

Завдання 2. Американська компанія продає 15 місячних ф'ючерсів на купівлю євро ціною 1,36 доларів США за 1 євро. Сума одного ф'ючерсу складає 1 000 євро. Протягом місяця ринкова ціна знижується на 4 пункти.

Визначте прибуток (збиток) продавця за одним контрактом та за всією угодою.

Завдання 3. 2 травня продано два ф'ючерсних контракти на євро з поставкою у вересні і ціною виконання 1,3254 дол. За євро. У той же день куплено три контракти на євро з поставкою у грудні і ціною виконання 1,3267 дол. За євро. Обсяг контрактів – 120 тис. євро. Яка варіаційна маржа буде нарахована на рахунок трейдера за цими позиціями на 1 серпня, якщо

розрахункові ціни торгових сесій попереднього дня становили відповідно 1,33 і 1,3312 дол. За євро?

Завдання 4. Трейдер купив два європейські опціони колл на швейцарський франк (один за ціною виконання 0,85, а другий – 0,87) і продав два європейські опціони пут з ціною виконання 0,86 дол. За 1 франк. Обсяг контрактів – 125 000 швейцарських франків, дати закінчення збігаються. Визначте прибуток/збитки за відкритими позиціями (без урахування премії опціону), якщо спот-курс у день завершення дорівнює 0,89 долара за 1 франк.

Тести для самоконтролю

1. Призначення валютних опціонів полягає:

- а) продавець передає право, але не обов'язок виконати умови контракту покупцеві опціону;
- б) захисті власника від недобросовісних посередників;
- в) захисті власника від несприятливих коливань валютних курсів;
- г) основі яких лежать котировки якогось базового активу (акції, валюти, товари тощо).

2. Премія це:

- а) ціна, за якою відбувається поставка базового активу від продавця до покупця;
- б) дата, на яку опціон може бути виконаний, проданий або куплений;
- в) похідні фінансові інструменти, в основі яких лежать котировки якогось базового активу (акції, валюти, товари тощо);
- г) ціна, яку платить покупець опціону його продавцеві за право виконання опціонного контракту.

3. Якщо опціон дає право продажу визначеної валюти, то це:

- а) американський опціон;
- б) опціон «CALL»;
- в) опціон «PUT»;

г) європейський опціон.

4. Основні терміни котирування опціонів (місяців) - це:

а) 1, 3, 6, 12;

б) 2, 4, 9, 15;

в) 3, 6, 8, 14;

г) 4, 2, 7, 18.

5. Використання валютних опціонів компаніями для страхування валютних ризиків доцільне в таких випадках:

а) при захисті експортних або імпорتنих товарів, які чутливі до зміни цін, виражених у конкретній валюті;

б) при публікації прейскурантів на свої товари в іноземній валюті;

в) правильними є відповіді А і Б;

г) правильної відповіді немає.

6. Існують такі операції з опціонами:

а) продаж опціону на продаж валюти;

б) купівля опціону на купівлю валюти;

в) правильними є відповіді А і Б;

г) правильної відповіді немає.

7. На вартість опціону впливають:

а) ціна реалізації та поточний курс;

б) терміновий курс;

в) правильними є відповіді А і Б;

г) правильної відповіді немає.

8. Вартість опціону поділяють на:

а) часову;

б) справжню;

в) правильними є відповіді А і Б;

г) правильної відповіді немає.

9. Американський опціон...?

а) вказує на можливість отримати прибуток при його негайному виконанні;

б) покупець опціону може набувати права купівлі (call) та права продажу (put) базового активу;

в) надає покупцеві право, але не зобов'язує його купити чи продати певну кількість базових активів за фіксованою ціною у разі настання терміну контракту або до нього;

г) передбачає ті самі права й зобов'язання, однак не може бути виконаний до настання терміну контракту, тобто виповнюється тільки в момент закінчення контракту.

10. Валютний опціон – це договірне зобов'язання:

а) для покупця і продавця купити чи продати певну кількість однієї валюти в обмін на іншу;

б) що дає право (для покупця) і зобов'язання (для продавця) купити чи продати певну кількість однієї валюти в обмін на іншу;

в) ціна, яку платить покупець опціону його продавцеві за право виконання опціонного контракту;

г) похідні фінансові інструменти, в основі яких лежать котировки якогось базового активу (акції, валюти, товари тощо).

Картка відповідей на тестові завдання :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Тема 9. Фінансування та кредитування експортно-імпортних операцій

Методичні рекомендації до вивчення теми 9

Кредитування зовнішньої торгівлі – важливий елемент економічного розвитку країни, оскільки кредит, поряд з якістю товару та його ціною, - важливий засіб конкурентної боротьби на світовому ринку. Кредит полегшує можливість збуту товару для експортера та придбання для імпортера. У залежності від типу кредиторів зовнішньоторговельних угод, розрізняють фірмові, банківські, брокерські, урядові, міжнародні та синдиковані кредити, сутність яких студентам необхідно з'ясувати. Слід звернути також увагу на взаємозв'язок платіжних умов контракту з потребами його сторін в одержанні фінансування.

Студенти повинні усвідомити, що звичайне банківське кредитування учасників міжнародної торгівлі практично нічим не відрізняється від стандартних процедур надання та погашення позик, тому при вивченні цього питання рекомендується користуватися навчальними посібниками з курсу “Банківські операції”. Необхідно проаналізувати механізм надання кредитів у формі одноразової видачі, кредитної лінії, овердрафту, враховуючи додаткові ризики комерційних банків, що пов'язані з можливою зміною валютного курсу.

Питання про специфічні форми кредитування експортерів, які широко використовуються у міжнародній практиці, тісно пов'язано зі змістом попередньої теми курсу, оскільки ними є акредитив з авансом, аванси під інкасо, а також облікові та акцептні кредити і кредитні лінії.

Найбільш відомі у світовій практиці методи кредитування імпортерів – це використання акцептного акредитиву та акредитиву з відстрочкою платежу, а також акцептне джерело кредитування, що є аналогічним фінансуванню для експортера.

Слід відмітити, що останнім часом вагомим значення у світі набули альтернативні форми кредитування зовнішньої торгівлі – факторинг і

форфейтинг. Факторинг зазвичай розглядається як продаж банку або факторинговій компанії права щодо вимоги торговельних боргів.

Вивчаючи це питання, необхідно визначити види, переваги та деякі недоліки використання факторингу. Але загальним результатом його застосування є можливість розширення обсягу торговельних угод, використання додаткового джерела фінансування та економія управлінських видатків. Особливо вигідним для експортера є використання факторингу при торгівлі за відкритим рахунком з відстрочкою платежу до шести місяців. У разі необхідності фінансування з більш тривалими строками використовують форфейтинг.

Форфейтинг – це кредитування експортера через придбання векселів чи інших боргових зобов'язань на безоборотній основі. Студентам рекомендується проаналізувати механізм здійснення та позитивні риси форфейтингу і порівняти його з факторингом. Серед недоліків форфейтингу зазвичай виділяють два: високу вартість операції та складність знайти фореятора.

Використовуючи інформацію, яка є на сайтах провідних комерційних банків України, студенти повинні визначити, які методи фінансування найбільш широко використовуються для забезпечення зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств.

Альтернативною формою довгострокового фінансування міжнародної торгівлі є лізинг. Він дає змогу експортерові негайно і в повному обсязі отримати платіж, оскільки обладнання продається лізингодавцеві і експортер звільняється від усіх фінансових проблем, пов'язаних з цим товаром, за винятком зобов'язань за гарантійними строками. Аналізуючи механізм здійснення лізингової операції, необхідно визначити її можливі форми, переваги і недоліки використання лізингу для експортера та імпортера основних засобів, порядок розрахунку лізингових платежів.

Довгострокове міжнародне фінансування фірми можливо також за

рахунок емісії цінних паперів – акцій або облігацій. У процесі самостійної роботи студенти повинні з'ясувати причини, які підштовхують компанії до випуску цінних паперів на іноземні ринки, та позитивні риси саме такого метода фінансування зовнішньоекономічної діяльності.

Зверніть увагу, що у практиці міжнародних кредитно-розрахункових операцій ефективно використовується такий інструмент, як банківські гарантії – зобов'язання гаранта (банка) виплатити за клієнта визначену суму грошей у разі невиконання або порушення контрагентами умов контракту. При вивченні цього питання необхідно розглянути механізм видачі та використання банківських гарантій, а також сутність таких їх форм як прямі і непрямі, відкличні і безвідкличні, умовні і безумовні. Рекомендується також з'ясувати, в яких випадках застосовуються ці чи інші види гарантій.

План практичного заняття №12

1. Середньострокове та довгострокове фінансування зовнішньоторговельних угод.
2. Зміст операції з міжнародного лізингу.
3. Форфейтинг, його умови та характерні особливості.
4. Механізм операцій з міжнародного факторингу.

Теми презентацій, ессе, рефератів

1. Міжнародний лізинг.
2. Міжнародний факторинг .
3. Розкрийте зміст факторингу як форми короткострокового кредитування експортера.
4. Відмінності факторингового та форфейтингового фінансування.

Практична частина

Завдання 1. Фінансовий директор української компанії намагається вирішити проблему фінансування імпортової угоди на суму 150 000 дол.

США. У нього є дві альтернативи:

- а) запозичити долари на 1 рік під 14% річних або
- б) спочатку одержати кредит у гривнях під 28%, а потім конвертувати їх в необхідну суму доларів для оплати товарів, що імпортуються.

Припустимо, що курс продажу доларів США у комерційному банку на початок року складає 28,99 грн. за 1 дол. Тоді при якому курсі продажу долара на кінець року фірма могла б бути індіферентною відносно того, що запозичувати – долари чи гривні?

Завдання 2. Форфейтор купив у клієнта партію з чотирьох векселів, кожен з яких має номінал 820 тис. доларів США. Платіж по векселях проводиться двічі на рік, тобто через кожні 180 днів, кінцевий термін їх сплати – через два роки. При цьому форфейтор надає клієнту три пільгових дні для розрахунку. Облікова ставка по векселях 14% річних. Розрахуйте величину дисконту та суму платежу форфейтора клієнту за векселі, що куплені у нього, використовуючи середній строк форфетування.

Завдання 3. Вартість послуг по міжнародному факторингу складає 3200 доларів США, відсоток за кредит складає 9,5% річних. Середній строк оборотності дебіторської заборгованості – 45 днів. Визначте суму кредиту по операції факторингу.

Тести для самоконтролю

1. До основних форм опосередкованого кредитування імпортерів відносять:

- а) Врахування акцептованих банком векселів, кредитування на основі документарного акредитиву.
- б) Кредитування на основі непокритого акредитиву
- в) Короткострокове, середньострокове та довгострокове кредитування.

2. Основними методами короткострокового кредитування експорту є:

- а) Аванс під інкасо та урахування векселів.
- б) Овердрафт, акцептні кредитні лінії та акредитив з авансом.
- в) Вірні відповіді А і Б.

3. «Акредитив з червоною умовою» має таку назву тому, що:

а) Оформляється в надзвичайно короткі строки і на досить ризикованих умовах у разі форс-мажорних обставин.

б) Помітка про аванс на ньому робиться червоним чорнилом.

в) Помітка про надходження всієї суми на яку відкрито акредитив робиться червоним чорнилом.

4. За умови акредитиву з авансом сума авансу не повинна перевищувати:

а) 85 % загальної суми акредитиву.

б) 75 % загальної суми акредитиву.

в) 60 % загальної суми акредитиву.

5. До основних переваг використання факторингу експортерами є:

а) Не існує ризику процентних ставок.

б) Не існує ризику неплатежу, відсутність витрат на інкасування боргу.

в) Зменшення періоду кредитування, економія часу, усунення валютних ризиків.

6. Форфейтинг це:

а) Продаж права щодо вимоги торговельних боргів.

б) Кредитування експортера через придбання векселів чи інших боргових зобов'язань.

в) Кредитування експортера через викуп банківських гарантій.

7. До недоліків використання форфейтингової форми кредитування відносять:

а) Існування у країні імпортера обмежень на здійснення платежів за кордоном.

б) незадоволеність кредитоспроможністю покупця та незадовільний стан банку, що буде здійснювати аваль.

в) Вірні відповіді А і Б.

8. Міжнародний лізинг це:

а) Договір лізингу, що здійснюється суб'єктами лізингу, які перебувають під юрисдикцією різних держав, або в разі, якщо майно чи платежі перетинають державні кордони.

б) Міжнародна операція, у якій лізингодавець купує предмет оренди в національній фірмі й надає оренду іноземному лізингоодержувачу.

в) Угода, де всі операції здійснюються між комерційними організаціями з правом юридичної особи з двох різних країн.

9. За формами лізингові платежі поділяються на:

а) Одноразові, періодичні та з авансовим внеском.

б) Лінійні, сезонні та прогресивні.

в) Грошова, натуральна та змішана.

10. Об'єктами лізингових операцій є:

а) Банки та лізингові компанії.

б) Будь-яка форма матеріальних цінностей, яка не знищується у виробничому циклі.

в) Промислові та торгові фірми.

Картка відповідей на тестові завдання :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Тема 10. Система валютних рахунків

Методичні рекомендації до вивчення теми 10

Вивчення теми необхідно розпочинати з визначення ролі банківських установ, що мають ліцензію на здійснення валютних операцій, тобто уповноважених банків.

Слід розглянути порядок відкриття та ведення рахунків в іноземній валюті у відповідності до нормативних документів Національного банку України. Необхідно усвідомити, що валютний рахунок – це поточний рахунок, який відкривається у комерційному банку для зберігання іноземної валюти і здійснення всіх видів банківських операцій, що передбачені законодавством. Банки відкривають валютні рахунки для таких груп клієнтів:

- юридичні особи та фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності – резиденти, зареєстровані в установленому порядку;
- філії, інші відокремлені підрозділи юридичних осіб, зареєстровані в установленому порядку;
- представництва юридичних осіб-нерезидентів, іноземні інвестори;
- фізичні особи (резиденти і нерезиденти).

Відкриття рахунку включає оформлення юридичної справи, що передбачає надання до банку певного набору документів, які повинні бути з'ясовані студентами, і присвоєння номеру валютного рахунку. Алгоритм формування номеру рахунку свій у кожному комерційному банку.

Валютні рахунки використовуються їх власниками для проведення розрахунків у безготівковій та готівковій формах при здійсненні поточних торговельних і неторговельних валютних операцій, для погашення заборгованості за кредитами, при проведенні міжнародних розрахунків, для вкладних операцій (заощаджень) тощо. Конкретні можливості зарахування та списання валютних коштів з рахунків повинні бути визначені студентами самостійно на підставі вивчення інструкції НБУ. Треба також звернути

увагу на підстави закриття валютних рахунків.

Необхідно засвоїти, що міжнародні розрахунки у сучасній економіці здійснюються шляхом встановлення кореспондентських відносин між банками та відкриття між ними кореспондентських рахунків. Студентам слід опанувати механізм відкриття кореспондентських рахунків, його документальне забезпечення, порядок функціонування рахунків. Важливо звернути увагу на критерії вибору банку-кореспондента та ризику, що супроводжують кореспондентську банківську діяльність.

План практичного заняття №13

1. Валютний рахунок фізичних осіб-резидентів.
2. Валютний рахунок підприємства (об'єднання).
3. Валютний рахунок юридичних осіб-нерезидентів.
4. Облік операцій з іноземною валютою.

Практична частина

1. Визначити перелік документів необхідних для відкриття рахунків в іноземній валюті для фізичних осіб нерезидентів.
2. Визначити перелік документів необхідних для відкриття рахунків в іноземній валюті для юридичних осіб нерезидентів.
3. Визначити перелік документів необхідних для відкриття рахунків в іноземній валюті для юридичних осіб резидентів.
4. Визначити перелік документів необхідних для відкриття рахунків в іноземній валюті для фізичних осіб резидентів.

Теми презентацій, ессе, рефератів

1. Порядок та правила ведення поточних балансових валютних рахунків.
2. Основні нормативні та інструктивні документи, що застосовуються у банківській установі при відкритті рахунків в іноземній валюті.

Тести для самоконтролю

1. Валютний рахунок це:

а) банківський рахунок юридичної або фізичної особи в іноземній валюті, на який надходять кошти від іноземних або вітчизняних контрагентів, отримані валютні кредити, кошти, придбані на валютній біржі, а також з якого здійснюються валютні платежі.

б) банківський рахунок на який здійснюється зарахування коштів в іноземній валюті що надіслані на ім'я власника рахунку від іноземних контрагентів згідно з чинним законодавством України.

в) банківський рахунок на який здійснюється зарахування валютних цінностей, які переказані з-за кордону на ім'я власника рахунку через уповноважені банки України.

2. Для перевезення коштів в іноземній валюті за кордон власник коштів повинен пред'явити в банку:

а) паспорт громадянина України.

б) митну декларацію.

в) закордонний паспорт із візою.

3. Валютний рахунок підприємства формується за рахунок:

а) платежів, що надходять від зовнішньоторговельних операцій.

б) валютних коштів, одержаних у кредит.

в) правильні відповіді А і Б.

4. Для відкриття підприємством-резидентом валютного рахунку в іноземному банку і здійснення за ним операцій у валюті за кордоном необхідно мати:

а) ліцензію НБУ.

б) реєстраційне свідоцтво НБУ.

в) дозвіл НБУ.

5. За відкриття валютного рахунку і здійснення за ним операцій банк:

а) бере комісійну винагороду у валюті.

б) стягує певний відсоток за відкриття і ведення валютного рахунку.

в) правильна відповідь відсутня.

6. З якого періоду починають здійснюватися операції за валютним рахунком підприємства (об'єднання):

а) через 3 дні після відкриття валютного рахунку.

б) відразу після пред'явлення всіх документів працівнику банку, необхідних для відкриття рахунку.

в) після отримання повідомлення від податкового органу про взяття цього рахунку на облік.

7. В якій валюті нараховуються і виплачуються відсотки за валютним рахунком:

а) у валюті країни, на території якої знаходить банк в якому відкрито рахунок.

б) у якій банк має доходи від їх розміщення на міжнародному валютному ринку.

в) в доларах США.

8. Поточні рахунки в установах банку можуть бути закриті на підставі:

а) відповідно до рішення суду про ліквідацію підприємства чи визнання його банкрутом.

б) заяви власника рахунку.

в) вірні відповіді А і Б.

9. Іноземні юридичні особи це:

а) юридичні особи та суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо) з місцезнаходженням за межами України, які створені та здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства іншої держави. З місцезнаходженням на території України.

б) юридичні особи та суб'єкти підприємницької діяльності України, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), які

створені та проводять свою діяльність відповідно до законодавства України з місцезнаходженням на її території; дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають дипломатичні привілеї та імунітет, філії й представництва підприємств та організацій України за кордоном, що не провадять підприємницької діяльності, а також фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають за кордоном.

в) вірна відповідь відсутня.

10. Маржа це:

а) прибуток, який отримує банк від здійснення валютних операцій.

б) різниця між курсами валют на день відкриття і закриття позиції або на день укладення і день виконання контракту.

в) сума, яку покупець або продавець контракту повинен внести для підтримання відкритої позиції ринку.

Картка відповідей на тестові завдання :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Тема 11. Сутність та технологія здійснення міжнародних розрахунків

Методичні рекомендації до вивчення теми 11

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується подальшим поглибленням та зміцненням взаємозв'язків між національними економіками, які передбачають здійснення міжнародних розрахунків. Розглядаючи операції з міжнародних розрахунків, необхідно звернути увагу на порядок організації та здійснення розрахунків за експортно-імпортними операціями.

Студенти повинні знати, що міжнародні розрахунки – це система організації та регулювання платежів у сфері міжнародних економічних відносин, суб'єктами яких є банки, експортери та імпортери. В основу міжнародних розрахунків покладено рух товаророзпорядчих документів і операційне оформлення платежів за укладеними зовнішньоекономічними угодами.

Окремого розгляду потребують основні методи і форми міжнародних розрахунків. Зокрема, акредитив представляє зобов'язання банку здійснити за дорученням клієнта-імпортера і відповідно до його вказівок розрахунок з експортером проти надання останнім необхідних фінансових і комерційних документів. Документарні акредитиви можуть виступати в різних формах, що відрізняються за ступенем забезпечення безпеки та терміном дії.

Студенти мають знати, що документарні акредитиви можуть бути: непідтвердженими, підтвердженими, на пред'явника, акцептними, з відстроченими платежами, з "червоним застереженням", відновлюваними, трансферабельними, покритими, непокритими тощо.

Наступний метод міжнародних розрахунків – інкасо. Це операції з комерційними і фінансовими документами або тільки з комерційними документами, що здійснюються банками на підставі одержаних від клієнтів інструкцій з метою: одержання акцепту та (або) платежу; видачі

комерційних документів проти акцепту та (або) платежу; видачі документів на інших умовах.

Залежно від документів, що надаються експортерами до банку, розрізняють чисте та документарне інкасо.

Найбільш поширеною формою розрахунків є банківський переказ, тобто розрахункова операція, яка здійснюється через подання платіжного доручення у будь-якій формі одним банком іншому. Іншими словами це наказ одного банку, адресований своєму банку-кореспонденту, про виплату певної суми бенефіціару. Платіжне доручення банк видає на підставі відповідних вказівок клієнта банку щодо умов виплати бенефіціару суми переказу.

Студенти мають засвоїти, яким чином проводяться платежі за допомогою пластикових карток. Пластикові картки – це вид платежів за дебетом у тому розумінні, що після того, як платник підпише документ або повідомить про свою згоду електронним каналом, одержувач платежу чи його банк одержить від банку платника призначену суму шляхом дебетування його рахунку. З розвитком карткових систем з'явилися різні види пластикових карток, які розрізняються за призначенням, функціональними і технічними характеристиками.

Банківські кредитні картки призначені для купівлі товарів і оплати послуг з використанням банківського кредиту, а також для отримання авансів у готівковій формі. Кожний фінансовий заклад встановлює свої правила, що визначають можливість одержання кредиту.

Особливу увагу у розгляді теми слід звернути на роботу з вексями. Вексель - це цінний папір, що оформлюється суворо відповідно до вимог закону та містить безумовне абстрактне грошове зобов'язання.

При розрахунках із зовнішньоторговельних операцій використовуються простий і переказний вексель (тратта). Частіше застосовується переказний вексель, який являє собою безумовну пропозицію трасанта (кредитора),

адресоване трасату (боржнику), сплатити третій особі (ремітенту) в установленій термін зазначену суму. При виникненні такого грошового зобов'язання трасант виступає і кредитором щодо боржника (трасата), і боржником щодо ремітента.

Проста форма грошового зобов'язання (прості векселі) при розрахунках на умовах комерційного кредиту використовується значно рідше.

Оскільки переказний вексель сам по собі не має сили законного платіжного засобу, а є лише представником дійсних грошей, у міжнародній практиці прийнято, що боржник-трасат зобов'язаний письмово підтвердити свою згоду провести платіж за векселем в означений термін, тобто здійснити акцепт тратти. Акцепт здійснюється у вигляді надпису на лицьовому боці векселя і підписується акцептантом.

Надійнішою гарантією, порівняно з акцептом за траттами та простими векселями, у міжнародній торгівлі є їх авальювання (підтвердження) банками.

На сьогодні переважна більшість міжнародних міжбанківських платежів здійснюється через Всесвітню систему міжбанківських фінансових телекомунікацій – SWIFT. Ця система забезпечує найбільшу швидкість та надійність і безпеку здійснення міжбанківських розрахунків.

План практичного заняття №14

1. Поняття міжнародних розрахунків.
2. Умови та особливості міжнародних розрахунків.
3. Валютно-фінансові та платіжні умови зовнішньоекономічних угод.
4. Ризики у зовнішньоекономічній діяльності, способи їх усунення.

Практична частина

1. Представити схему документообігу основних форм міжнародних розрахунків.
2. Визначити перелік документів необхідних для супроводження документарних форм розрахунків.

Теми презентацій, ессе, рефератів

1. Види міжнародних розрахунків.
2. Фактори, що впливають на стан міжнародних розрахунків.
3. Україна в системі міжнародних розрахунків.
4. Становлення і розвиток міжнародних та міждержавних розрахунків України з країнами Європейського Союзу.

Тести для самоконтролю

1. Міжнародні розрахунки це:
 - а) Грошові розрахунки між установами, підприємствами, банками та окремими особами, пов'язані з рухом товарно-матеріальних цінностей та послуг у міжнародному обороті;
 - б) Торгові: авансові, платежі при поставці товарів на основі певних документів, платежі з допомогою переказу, які виникають між резидентами різних країн;
 - в) Сукупність валютно-грошових і розрахунково-кредитних зв'язків у світо господарській сфері, які виникають у процесі взаємного обміну результатами діяльності національних господарств.
2. Міжнародні розрахунки охоплюють:
 - а) Торгівлю товарами, некомерційні операції, рух капіталів між країнами;
 - б) Торгівлю послугами та торгівлю товарами;
 - в) Торгівлю товарами та послугами, некомерційні операції, кредити і рух капіталів між країнами.
3. Які фактори впливають на стан міжнародних розрахунків:
 - а) економічні і політичні відносини між країнами, валютне законодавство, міжнародні торгові правила та звичаї;
 - б) регулювання міждержавних товарних потоків, послуг і капіталів, конвертованість валют
 - в) вірні відповіді А і Б.
4. До способів платежів відносять:

- а) Авансовий платіж, інкасо, акредитив;
- б) платіж готівкою, авансовий платіж, платіж у кредит;
- в) Чеки, векселі, платіжні доручення.

5. Основним моментом при визначенні форм розрахунків між контрагентами виступають:

- а) договір та банківські угоди між країнами;
- б) договір та способи платежу;
- в) договір та методи платежів.

6. Валютно-фінансові та платіжні умови охоплюють такі основні умови елементи:

- а) Експортні та імпорتنі контрактні ціни;
- б) валюту платежу, курс перерахунку валюти, умови розрахунків, форми розрахунків, банк, валюту ціни і спосіб визначення цін;
- в) вірна відповідь відсутня.

7. Валюта ціни це:

- а) валюта, в якій оплачується зобов'язання продавця;
- б) валюта, в якій оплачується зобов'язання покупця;
- в) валюта, в якій визначається ціна контракту.

8. До основних груп ризиків у зовнішньоекономічній діяльності належать:

- а) ризик країни та банківський ризик;
- б) ризик країни, банківський ризик, валютний ризик, ризик контрагента;
- в) ризик експортера, ризик імпортера, кредитний ризик.

9. До основних підходів щодо страхування валютних ризиків відносять:

- а) однобічні дії одного з контрагентів, взаємна домовленість учасників угоди, операції страхових компаній або банків;
- б) зміні термінів платежів, фіксація валютного курсу на момент укладення угоди;
- в) вірна відповідь відсутня.

10. Валютні застереження це:

а) збалансованість грошових вимог і зобов'язань, або приведення у відповідність валютних доходів та витрат ;

б) виникає для експортера, якщо імпортер неспроможний або не бажає здійснити платіж за контрактом;

в) спеціальні умови, що включаються до контракту і передбачають перегляд суми платежу в тій самій пропорції, в якій передбачається зміна курсу валюти платежу відносно валюти застереження.

Картка відповідей на тестові завдання :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Тема 12. Хеджування валютним ризиком

Методичні рекомендації до вивчення теми 12

Головним чинником валютних ризиків є коротко – та довгострокові коливання обмінних курсів, що залежать від попиту й пропозиції валюти на національних та міжнародних валютних ринках.

При самостійному вивченні даної теми студенти мають засвоїти, що валютний ризик – це можливість грошових втрат суб'єктів валютного ринку через коливання валютних курсів. Необхідно вміти розрізняти валютні ризики. За характером і місцем виникнення вони поділяють на операційні, трансляційні, економічні. Операційний ризик пов'язаний з торговельними операціями, а також із грошовими угодами з фінансового інвестування та дивідендних платежів. Цей ризик може виникати під час підписання угод на здійснення платежів або на отримання коштів в іноземній валюті в майбутньому.

Трансляційний ризик пов'язаний з переоцінюванням активів і пасивів та прибутків закордонних філій в національну валюту, а також може виникати за експорту чи імпорту інвестицій. Він впливає на показники балансу, що відображають звіт про одержані прибутки та збитки після перерахунків сум інвестицій у національну грошову одиницю. Врахувати трансляційний ризик можна під час складання бухгалтерської чи фінансової звітності.

Економічний валютний ризик пов'язаний з можливістю втрати доходів за майбутніми контрактами через зміну загального економічного стану як країн-партнерів, так і країни, де розташована компанія. Економічний валютний ризик підрозділяють на два види: - прямий, коли передбачається зменшення прибутку за майбутніми операціями внаслідок зниження обмінного курсу валют; опосередкований (побічний), пов'язаний з утратою певної частини конкурентоздатності вітчизняних товаровиробників порівняно з іноземними.

Визначаючи валютні ризики та розробляючи заходи щодо їх запобігання,

необхідно чітко уявляти можливі наслідки кожного виду валютної експозиції.

Основою запобігання трансляційним ризикам є вибір валютного курсу, за яким здійснюється трансляція, - за поточним (на дату розрахунку) чи історичним (на дату здійснення операції). З огляду на це можуть бути використані кілька методів перерахунку балансу:

- всі поточні операції здійснюються за поточним курсом, а довгострокові – за історичним;
- фінансові операції обліковуються за поточним курсом, а товарні – за історичним;
- усі валютні операції здійснюються за одним курсом.

Перевага тому чи іншому методів перерахунку балансу надається залежно від конкретних умов, обсягів операцій чи перспектив коливань валютних курсів.

Під час вивчення цього питання треба засвоїти, що основними елементами оцінки операційного ризику є визначення:

- виду іноземної валюти, за якою проводяться розрахунки;
- суми валют;
- тривалості періоду валютного ризику;
- виду валютних рахунків.

Студенти повинні засвоїти, яким чином здійснюється управління валютним ризиком. Зокрема проводити аналіз, оцінку можливих наслідків валютних ризиків та обирати оптимальні методи страхування. Оцінка ризику передбачає визначення тривалості періоду ризику, суми коштів, що знаходяться під ризиком, та обсягу збитків за відповідними зобов'язаннями, що можуть виникнути в майбутньому.

Управління валютним ризиком базується на виборі відповідної стратегії менеджменту ризику, що містить у собі такі основні елементи:

- використання всіх можливих засобів уникнення ризику, який

призводить до значних збитків;

- контроль ризику та мінімізація сум імовірних збитків, якщо немає можливості уникнути його повністю;

- страхування валютного ризику в разі неможливості його уникнення.

У світовій практиці страхування валютних ризиків називають хеджуванням. Серед багатьох методів страхування валютних ризиків найбільш поширені:

- структурне збалансування активів, пасивів, кредиторської та дебіторської заборгованості;

- зміна термінів платежів;

- форвардні угоди;

- операції "своп";

- опціонні угоди;

- фінансові ф'ючерси;

- кредитування та інвестування в іноземній валюті;

- реструктуризація валютної заборгованості;

- паралельні позички;

- лізинг;

- дисконтування вимог в іноземній валюті (форфетування);

- використання валютних коштів;

- здійснення платежів за допомогою зростаючої валюти;

- самострахування.

В економічній практиці вказані методи часто, а фінансово-кредитні установи та зовнішньоторговельні компанії використовують, як правило, не один, а водночас кілька методів.

План практичного заняття №15

1. Поняття ризику як економічної категорії.
2. Поняття валютного ризику та його види.
3. Управління валютним ризиком.

4. Огляд супутніх ризиків.
5. Запобігання ризиків шляхом прогнозування валютних курсів.
6. Методи хеджування валютних ризиків.
7. Суть і поняття мультивалютних застережень.

Практична частина

Завдання 1. Банківська установа здійснив слідує операції:

- надав кредитних засобів на суму 1,5 млн ф. ст.
- прийняв депозитних засобів на суму 260 тис. ф. ст.
- чиста експозиція -750 000 ф. ст.

Курс спот становить 1 ф. ст. = 1,5200 дол.

А) Як зміниться валютна позиція у фунтах стерлінгів якщо його курс підніметься до 1,5250 дол.

Б) Як зміниться валютна позиція у фунтах стерлінгів якщо його курс впаде до 1,5150 дол. за 1 ф. ст.

Завдання 2. Фінансова компанія бажає придбати 6 млн дол. за англійські фунти стерлінгів. О 10-й ранку курс становив 1,61 дол. за фунт, о 15 год. курс обміну долара США змінився до 1,63 дол. за ф. ст.

Визначте найкращий варіант купівлі валюти.

Теми презентацій, ессе, рефератів

1. Наведіть приклад взаємозв'язку банківських ризиків.
2. Яким чином комерційні банки протистоять ризикам.
3. Назвіть основні елементи оцінки валютного ризику.
4. Що впливає на розмір відкритої валютної позиції банку.

Тести для самоконтролю

1. До ризиків у зовнішньоекономічній діяльності не відносять:
 - а) Страховий ризик.

б) Ризик контрагента.

в) Валютний ризик.

2. До шляхів зниження ризику відносять:

а) Поручительство і гарантія.

б) Діяльність консультантів.

в) Вірна відповідь відсутня.

3. При оцінці ризиковості банківських операцій з обслуговування зовнішньої торгівлі, необхідно визначити:

а) Ризик експортера і валютний ризик.

б) Ризик імпортера і валютний ризик.

в) Ризик країни і ризик банку.

4. У міжнародній торгівлі розрізняють такі види валютних застережень:

а) Прямі та зворотні.

б) Прямі, непрямі та багатовалютні.

в) Мультивалютні та зворотні.

5. До найбільш поширених методів хеджування валютних ризиків відносять:

а) Укладення СВОП-угод

б) Фіксація курсів валют, які діють на момент укладення угоди.

в) Укладення форвардних і опціонних угод.

6. До головних методів прогнозування плаваючих валютних курсів належать:

а) Теорія ефективних валютних ринків та інтуїтивний підхід;

б) Аналіз часових рядів динаміки курсу валют та фундаментальний аналіз;

в) Вірні відповіді А і Б.

7. На діяльність банку як фінансової структури впливають наступні чинники:

а) Конкуренція та акціонери;

- б) Політичне та економічне середовище;
 - в) Якість персоналу та технічне обладнання.
8. До основних видів ризику контрагентів відносять:
- а) Ризик неплатежу та ризик невиконання контракту;
 - б) Ризик неплатежу та ризик не поставки товару;
 - в) Ризик неплатежу та ризик зміни валютного курсу.
9. Хто є учасниками угоди при наданні непрямой гарантії:
- а) Принципал та банк гарант;
 - б) Авізуючий банк та бенефіціар;
 - в) Вірні відповіді А і Б.
10. Ризик неплатежу виникає:
- а) В разі невиконання сторонами умов контракту;
 - б) В разі неспроможності імпортера здійснити платіж за контрактом;
 - в) В разі неспроможності експортера здійснити платіж за контрактом.

Картка відповідей на тестові завдання :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Термінологічний словник

Авалювання - це взяття банком на себе зобов'язання оплатити вексель повністю або частково за одну із зобов'язаних за векселем осіб, якщо платник не оплатив вексель у строк чи неможливо одержати платіж за векселем у строк.

Аваль — це гарантія платежу за простим та переказним векселем з боку аваліста, якщо боржник не виконав своїх зобов'язань за векселем. Він здійснюється на лицьовому боці векселя або на додатковому аркуші — алонжі і підписується авалістом.

Аванс — це грошова сума або майнова цінність, яка передається покупцем продавцеві до відвантаження товару в рахунок виконання зобов'язань за контрактом.

Авізуючий банк - банк, який за дорученням банку-емітента авізує (сповіщає) акредитив бенефіціару без будь-якої відповідальності за його оплату.

Авуари - кошти банку в іноземній валюті, які перебувають на його рахунках в іноземних банках-кореспондентах (активи, якими здійснюються платежі та погашаються зобов'язання).

Акредитив - розрахунковий або грошовий документ, який містить доручення імпортера його банкові (банку-емітенту) сплатити певну суму коштів експортеріві (бенефіціарові), на користь якого відкрито акредитив, за умови, що експортер надасть відповідно до вимог акредитива документи у встановлений термін.

Акцепт — згода на оплату або гарантування оплати грошових і товарних документів; згода на укладання угоди на запропонованих умовах.

Акцептний кредит - це форма вексельного кредиту, що надається векसेледавцю і виступає як гарантійна послуга.

Арбітраж валютний - купівля/продаж іноземної валюти з наступною зворотною угодою. Має на меті одержання прибутку від різниць валютних курсів у часі (валютний арбітраж "у часі"), а також за рахунок розходжень у курсі валюти на різних валютних ринках (валютний арбітраж "у просторі"). А. в. може здійснюватися з двома (простий валютний арбітраж) і більшою кількістю валют (складний валютний арбітраж).

Арбітраж валютний простий (двосторонній) - валютна операція з метою отримання прибутку за рахунок різниці, що існує в даний момент у курсах однієї й тієї самої валюти на валютних ринках двох країн.

Арбітраж валютний складний (багатобічний) - валютні операції з метою отримання прибутку за рахунок різниці в курсах кількох валют на різних валютних ринках.

Арбітраж процентний - угода, яка поєднує валютну (конверсійну) і депозитну операції, спрямована на регулювання банками та фірмами валютної структури своїх короткострокових активів та пасивів з метою отримання прибутку за рахунок різниці у процентних ставках за різними валютами.

Арбітражер - особа, яка отримує прибуток за рахунок одночасної купівлі-продажу того самого активу на різних ринках, якщо на них існують і різні ціни, чи взаємозалежних активів за умови порушення між ними паритету.

Б

Банк платника/отримувача/стягувача - банк, що обслуговує платника/отримувача/стягувача.

Банк-емітент - банк, що відкрив акредитив або здійснив емісію цінних паперів, платіжних карток, або видав розрахунковий чек (розрахункову чекову книжку).

Банки-кореспонденти — банки, пов'язані системою міжбанківських депозитів.

Банківська гарантія - письмове одностороннє зобов'язання (поручництво) банку-гаранта, прийняте стосовно будь-якої особи (бенефіціара) за дорученням іншої особи (принципала), у забезпечення виконання останнім своїх зобов'язань перед бенефіціаром.

Банківський автомат самообслуговування (банківський автомат) - програмно-технічний комплекс, що надає можливість держателю спеціального платіжного засобу здійснити самообслуговування за операціями одержання коштів у готівковій формі, внесення їх для зарахування на відповідні рахунки, одержання інформації щодо стану рахунків, а також виконати інші операції згідно з функціональними можливостями цього комплексу.

Банківський кредит - це позичковий капітал банку у грошовій формі, що передається у тимчасове користування на засадах строковості, повернення, платності, забезпеченості та цільового використання.

Банківський переказ - просте доручення комерційного банку своєму банку-кореспонденту сплатити відповідну суму грошей на прохання і за рахунок переказника іноземному отримувачу (бенефіціару) із зазначенням способу відшкодування банку-платнику сплаченої ним суми.

Банківські метали - золото, срібло, платина, метали платинової групи найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

Банк-кореспондент - банк, що на підставі договору та в порядку, встановленому Національним банком України, відкриває в іншому банку кореспондентський рахунок.

Безготівкові розрахунки - перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді.

Бенефіціар - особа, якій призначений платіж або на користь якої відкрито акредитив.

Бреттон-Вудська конференція - проведена в 1944 р зустріч представників 45 країн, метою якої було формування міжнародного валютного порядку після закінчення Другої світової війни.

Брокерські кредити — проміжна форма між фірмовими кредитами та банківськими. Брокери позичають кошти у банків, виступаючи при цьому у ролі посередників. У деяких випадках брокери надають гарантії за кредитами експортерам та імпортерам.

В

Валюта - 1) грошова одиниця певної країни (національна валюта); 2) грошові знаки іноземних країн, кредитні й платіжні документи, виражені в іноземних грошових одиницях, які використовуються в міжнародних розрахунках (іноземна валют); 3) в широкому розумінні — будь-який товар, здатний виконувати грошову функцію засобу обміну на міжнародній арені; у вузькому — готівкова частина грошової маси, яка циркулює з рук у руки у формі грошових банкнотів і монет.

Валюта базова - валюта, відносно якої котируються інші валюти (як правило, базовими є валюти головних промислово розвинутих країн).

Валюта замкнута, неконвертована - національна валюта, що функціонує тільки в межах однієї країни і не обмінюється на інші іноземні валюти.

Валюта іноземна - національна валюта, яка використовується у міжнародному обігу як засіб обігу, платежу і нагромадження.

Валюта котирування - валюта, яка котирується до базової валюти.

Валюта кредиту - встановлена сторонами кредитної угоди валюта при наданні кредиту (національна валюта кредитора, імпортера, валюта третьої країни, міжнародні розрахункові одиниці).

Валюта національна (внутрішня) - грошові знаки, що емітуються державою і є єдиним законним засобом платежу на території держави-емітента.

Валюта платежу - валюта, яка використовується для сплати за товари, послуги або погашення кредиту. В. п. може бути будь-яка валюта за погодженням між контрагентами; може збігатися з валютою угоди, але може й відрізнятися від останньої. У цьому разі в контракті передбачається порядок визначення курсу шляхом перерахунку валют.

Валюта резервна - національні кредитно-грошові засоби головних промислово розвинутих країн, які використовуються для обслуговування міжнародних розрахунків за зовнішньоекономічними операціями, іноземними інвестиціями, для нагромадження їх центральними банками країн як резервів для здійснення розрахунків та валютних інтервенцій.

Валюта угоди - валюта, в якій встановлюється ціна товару в зовнішньоторговельному контракті або сума наданого міжнародного кредиту. В.у. може бути валюта експортера, імпортера, кредитора, позичальника, валюта третьої країни, штучні рахункові одиниці. Як правило, В.у. є стійкі валюти, які найчастіше використовуються в міжнародних розрахунках.

Валюта ціни - грошова одиниця, в якій визначено ціну товару в зовнішньоторговельному контракті; називається також валютою угоди. Встановлюється з метою страхування ризику зміни курсу валюти платежу.

Валютна біржа — не комерційне підприємство, оскільки її головна мета полягає не в отриманні прибутку, а в організації торгів валютою і в мобілізації тимчасово вільних валютних ресурсів.

Валютна блокада - система валютних заходів, які здійснюються однією країною (або групою країн) відносно іншої країни з метою впливу на стан міжнародних розрахунків та послаблення економіки останньої. В разі застосування В.б. валютні кошти даної країни, які перебувають на її рахунках в іноземних банках, не підлягають видачі.

Валютна виручка - іноземна валюта, одержана від експорту товарів та послуг, отримання міжнародних кредитів.

Валютна звітність - інформація про стан валютних розрахунків, що надається органам державного валютного контролю юридичними та фізичними особами, уповноваженими здійснювати валютні операції. Форма В.з. визначається національним законодавством.

Валютна зона - група з двох чи більше суверенних держав із закритими грошовими зв'язками. Ці зв'язки можуть виникати на основі поглиблення інтеграційних процесів, коли має місце одна з трьох форм інтеграції або їх комбінації. До таких інтеграційних форм належать: валютна інтеграція (валютно-курсний союз), інтеграція фінансових ринків (повна фінансова інтеграція), політична інтеграція.

Валютна інтервенція - цільові операції центральних банків країн з купівлі-продажу іноземної валюти з метою впливу на динаміку курсу національної валюти.

Валютна монополія - виняткове право держави на здійснення операцій з валютними цінностями, а також на управління державними золотовалютними резервами. В.м. — складова державної монополії на зовнішньоекономічні зв'язки.

Валютна позиція - співвідношення вимог і зобов'язань банку (фірми) в іноземній валюті. За умови їх рівності В.п. є закритою, у протилежному випадку — відкритою. Відкрита В.п. може бути "довгою" (вимоги перевищують зобов'язання) і "короткою" (зобов'язання перевищують вимоги). Відкрита В.п. пов'язана з валютним ризиком і зумовлює додаткові доходи або збитки банків (фірм).

Валютна політика - сукупність економічних, правових та організаційних заходів, які здійснюються державними органами, центральними банківськими і фінансовими закладами, міжнародними фінансовими організаціями в галузі валютних відносин.

Валютна система - сукупність грошово-кредитних відносин, які склалися на основі інтернаціоналізації господарського життя та розвитку світового ринку і закріплені в міжнародних договірних і державно-правових нормах.

Валютна спекуляція - діяльність банків і фірм, спрямована на одержання прибутку від зміни курсів валют на валютних ринках, валютний арбітраж, а також навмисне прийняття валютного ризику. Результати залежать від правильності оцінки її учасниками можливої динаміки валютних курсів.

Валютна угода спот - операція з негайним постачанням валют — купівля-продаж валюти на умовах її поставки банками-контрагентами на другий день із дня укладання угоди за курсом, що фіксується на момент укладання угоди.

Валютна угода строкова (форвардна) - угода, за умовами якої сторони зобов'язуються обміняти валюту через точно обумовлений термін за визначеним заздалегідь курсом. Строк виконання угоди може становити до 1 року і більше.

Валютне котирування - установлення курсів іноземних валют згідно з чинними законодавчими нормами й усталеною практикою. В.к. здійснюють державні (національні) або найбільші комерційні банки. В.к. пряме — визначення вартості одиниці іноземної валюти в більшості країн світу. В.к. непряме, або обернене — визначення вартості одиниці національної валюти в більшості країн світу.

Валютний кошик - метод виміру середньозваженого курсу однієї валюти відносно певного набору валют. Кількість валют у наборі, їхній склад і розмір валютних компонентів (кількість одиниць кожної валюти в наборі) встановлюються довільно — залежно від мети визначення середньозваженого курсу. В.к. використовується при створенні міжнародних рахункових грошових одиниць, міжнародних штучних грошей, індексації валюти ціни і валюти позики в міжнародних економічних відносинах. Асиметричний В.к. - містить валюти з різною питомою вагою. Симетричний В.к. — містить валюти з однаковою питомою вагою. Стандартний В.к. — містить валюти, фіксовані на певний період. Регульований В.к. — склад валют змінюється залежно від ринкових факторів.

Валютний курс спот - результат котирування двох валют за умовами їхньої негайної поставки.

Валютний курс фіксований - встановлений твердий паритет курсу національної валюти до іншої.

Валютний курс форвард - курс форвардної угоди, тобто курс, установлений на момент укладання угоди, за яким можна купити або продати валюту у визначений час у майбутньому (1; 3; 6; 9 місяців та рік).

Валютний опціон - 1) контракт на право купівлі або продажу протягом терміну дії договору і за договірною ціною лота валюти; 2) опціон, що передбачає право вибору альтернативних валютних умов контракту; 3) угода, що дає право (але не зобов'язання) одному учаснику угоди купити або продати відповідну кількість іноземної валюти за фіксованим курсом протягом визначеного часу або на визначену дату, тоді як другий учасник за грошову премію зобов'язується за необхідності забезпечити реалізацію цього права, будучи готовим продати або купити іноземну валюту за відповідною договірною ціною.

Валютний паритет - законодавче встановлене співвідношення між двома валютами, яке є основою валютного курсу. За умов золотого стандарту поняття В.п. збігалось з поняттям паритету, що визначався золотим вмістом валют.

Валютний рахунок — це рахунок, який відкривається в комерційному банку для зберігання іноземної валюти і здійснення всіх видів банківських операцій.

Валютний ризик - небезпека валютних втрат унаслідок зміни курсу іноземної валюти щодо національної при здійсненні кредитних, валютних, зовнішньоторговельних операцій, а також операцій на фондових та товарних біржах. В.р. наявний за відкритої

валютної позиції. Для імпортерів та експортерів В.р. виникає тоді, коли валютою ціни є іноземна валюта. Імпортер зазнає збитків при підвищенні курсу валюти в період між укладенням контракту і здійсненням платежу за ним, експортер — при зниженні курсу валюти. В обох випадках отримані кошти в національних валютах менші від тих сум, які експортер і імпортер розраховували отримати в момент підписання контракту. В.р. зростає за сучасного режиму плаваючих валютних курсів. Він ускладнює міжнародні економічні відносини.

Валютний ринок - найбільший за величиною сегмент світового фінансового ринку, товаром на якому є валюта. З інституціональної точки зору — це офіційні центри, де зосереджено купівлю і продаж валют на основі попиту і пропозиції; банки, компанії, біржі, які здійснюють валютні операції.

Валютний своп - угода між двома компаніями про обмін визначеною кількістю валюти в певний момент часу сьогодні і про зворотний її обмін у визначений час у майбутньому. На практиці застосування В.с. схоже на компенсаційну позику, але з тією різницею, що сторонам немає потреби реєструвати надходження і виплати валют у вигляді фінансових активів та пасивів у своїх балансових звітах. Крім того, В.с. не мають кредитних ризиків

Валютні відносини - грошові відносини, пов'язані з функціонуванням валюти при здійсненні зовнішньої торгівлі, наданні економічної та технічної допомоги, наданні та отриманні за рубежем різного роду кредитів і позик, здійсненні угод з купівлі валюти тощо. Учасниками В.в. є держави, міжнародні організації, юридичні та фізичні особи. Правову основу для виникнення, зміни або припинення В.в.. становлять міжнародні та внутрішньодержавні акти.

Валютні обмеження — це законодавча або адміністративна заборона, лімітування і регламентація операцій резидентів і нерезидентів з валютою та іншими валютними цінностями.

Валютні операції - 1) вид діяльності підприємств, банківських та фінансово-кредитних закладів, інших юридичних та фізичних осіб з купівлі-продажу, розрахунків та надання позик в іноземній валюті на валютному ринку (угоди банків з клієнтурою та міжбанківські угоди), а також на біржах; 2) банківські або фінансові операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності.

Валютні цінності - іноземна валюта, платіжні документи та фондові цінності в іноземній валюті, банківські метали та дорогоцінне каміння за винятком ювелірних та побутових виробів.

Вексель - це цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання терміну визначену суму грошей власнику векселя

Вексель на пред'явника – вексель, що повинен бути сплачений за першою вимогою кредитора.

Вексель переказний – письмове боргове зобов'язання на певну суму у тій чи іншій валюті, що передбачає певний термін сплати. У випадку, якщо до такого векселя не додаються супровідні документи (транспортна накладна, коносамент та ін.), він має назву “чистий вексель” .

Виконуючий банк - банк, який за дорученням банку-емітента здійснює платіж проти документів, визначених в акредитиві. Виконуючий банк залежно від операції за акредитивом, виконання якої доручено йому банком-емітентом, також може бути авізуючим банком.

Відкрита позиція - невідповідність купівлі та продажу фондових, валютних цінностей або біржових товарів одного виду. Контроль за розміром В.п. здійснюється шляхом оцінки можливого результату закриття позиції за поточними ринковими курсами або цінами.

Відповідальний виконавець - працівник банку, який відповідно до своїх службових обов'язків має повноваження вчиняти від імені банку певні дії, пов'язані із здійсненням розрахунків.

Власник рахунку в банку (власник рахунку) - особа, яка відкриває рахунок у банку і має право розпоряджатися коштами на ньому.

Внутрішньодержавна платіжна система - платіжна система, в якій платіжна організація є резидентом та яка здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу коштів виключно в межах України.

Г

Гарант – поручитель; держава, установа або особа, яка дає у чомусь гарантію, а також гарантує сплату фіксованого дивіденду за привілейованими акціями або процентів за облігаціями.

Гарантія - поручництво гаранта сплатити борг або виконати послуги, якщо сторона, котра взяла на себе зобов'язання це зробити, не в змозі його виконати.

Грошова одиниця - установлений законом країни грошовий знак, який слугує для виміру та обчислення цін усіх товарів.

Д

Дата валютування: 1) дата валютування - зазначена платником у розрахунковому документі або в документі на переказ готівки дата, починаючи з якої кошти, переказані платником отримувачу, переходять у власність отримувача. До настання дати валютування сума переказу обліковується в обслуговуючих отримувача банку або в установі - членів платіжної системи; 2) або розрахункова дата фактичної поставки валют у розпорядження сторін, що беруть участь в угоді.

Дата погашення – необхідність погашення облігацій і/або повернення боргів при настанні певного строку.

Девальвація - офіційне зниження фіксованого курсу однієї валюти щодо інших. Якщо відносні вартості двох валют були зафіксовані на офіційно узгодженому рівні, то Д. є зменшення вартості однієї з валют нижче узгодженого рівня.

Девізна валютна політика - система заходів центральних банків країн, спрямована на регулювання курсу національної валюта шляхом купівлі або продажу іноземної валюти (у траттах, чеках та інших платіжних вимогах — девізах).

Демпінг валютний - експорт товарів за заниженими цінами з країн, валюти яких знецінилися, до країн із стабільнішою валютою. Експортери отримують курсовий прибуток від обміну своєї експортної виручки на знецінену національну валюту.

Депозитарні банки - банки, що здійснюють кредитно-розрахункові та довірчі операції переважно за рахунок залучених депозитів.

Депозити – вклади в банки та ощадні каси (строкові; до запитання); цінні папери (акції та облігації), що передаються у кредитні заклади для зберігання; записи в банківських книгах, які підтверджують вимоги клієнтів до банку.

Депозитний рахунок - це рахунок, який відкривається підприємству на підставі укладеного депозитного договору між власником рахунку та установою банку на визначений у договорі строк.

Депозитний сертифікат - цінний папір, який свідчить про депонування грошових коштів і засвідчує право вкладника на отримання депозиту. Розрізняють; Д.с. до запитання, який дає право на вилучення певних сум за пред'явленням Д.с., і строковий, у якому вказано термін вилучення вкладу і розмір передбачуваного процента. Великого поширення набули строкові Д.с., які можуть бути продані вкладниками банку або дилерами із втратою процентів або передані однією особою іншій за допомогою передавального напису.

Деривативи - фінансові інструменти, основу яких становлять інші, простіші інструменти (акції, облігації, валюта). До основних видів Д. належать опціони, свопи,

ф'ючерси. Ринок Д. тісно пов'язаний з валютним ринком передусім через те, що на ньому часто відбувається обмін однієї валюти на іншу або цінних паперів в одній валюті на такі самі папери в іншій валюті.

Диверсифікація - зміна структури сукупності наявних активів з метою зменшення ризику.

Диверсифікація кредитів - це розподіл їх між певною кількістю позичальників.

Дисконт – різниця між ціною фінансового інструмента, відповідною до його номіналу, та реально сплаченою ціною, меншою за номінал.

Дисконтна валютна політика - заходи центральних банків, спрямовані на зниження або підвищення процентних ставок за кредит з метою регулювання попиту і пропозиції на позичковий капітал, стану платіжного балансу і валютних курсів.

Дисконтування – у загальному випадку – визначення суми вкладених коштів на певний час за умови, що в майбутньому вона дорівнюватиме заданому значенню.

Дистанційне обслуговування - комплекс інформаційних послуг за рахунком клієнта та здійснення операцій за рахунком на підставі дистанційних розпоряджень клієнта;

Дистанційне розпорядження - розпорядження банку виконати певну операцію, яке передається клієнтом за погодженим каналом доступу, без відвідання клієнтом банку.

Документарне інкасо - доручення експортера своєму банку одержати від імпортера (платника) безпосередньо або через інший банк визначену суму або підтвердження (акцепт) того, що цю суму буде сплачено в установлений термін.

Документарний акредитив — це угода, згідно з якою банк зобов'язується на прохання клієнта здійснити оплату документів третій особі (бенефіціару), на користь якої відкрито акредитив.

Документи, що засвідчують особу - паспорт громадянина України, для громадян інших країн - паспортний документ, посвідка на проживання особи без громадянства та інші, визначені законодавством, документи.

Доларизація - процес підвищення ролі долара США як іноземної валюти у сфері внутрішнього грошового обігу країн, які мають інші грошові одиниці. Проявом Д. є зростання частки угод і розрахунків, що здійснюються в доларах.

Е

Еквайринг - діяльність щодо технологічного, інформаційного обслуговування торговців та виконання розрахунків з ними за операції, які здійснені із застосуванням спеціальних платіжних засобів

Еквайрингова установа (еквайр) - юридична особа, яка здійснює еквайринг.

Економічний і валютний союз — форма міжнародної економічної інтеграції, за якої договори про зони вільної торгівлі, митний союз та спільний ринок доповнюються договорами щодо проведення спільної економічної та валютної політики. Внаслідок досягнення економічного і валютного союзу запроваджуються наднаціональні інститути управління інтеграційною спільнотою держав-членів.

Електронний розрахунковий документ - документ, інформація в якому представлена у формі електронних даних, включаючи відповідні реквізити розрахункового документа, який може бути сформований, переданий, збережений і перетворений у візуальну форму представлення електронними засобами.

Емісія спеціальних платіжних засобів - проведення операцій з випуску спеціальних платіжних засобів певної платіжної системи.

Емітент спеціальних платіжних засобів - юридична особа, що є членом платіжної системи та здійснює емісію спеціальних платіжних засобів.

Ефективний (багатосторонній) номінальний обмінний курс - середньозважене значення двосторонніх індексів номінальних обмінних курсів національної валюти країни відносно валют її основних торговельних партнерів.

Ефективний (багатосторонній) обмінний курс - вимір знецінення або подорожчання валюти проти середньозваженого кошика валют.

Ефективний (багатосторонній) реальний обмінний курс - середньозважене значення двосторонніх індексів реальних обмінних курсів національної валюти країни відносно валют її основних торговельних партнерів.

Є

Євро - грошова одиниця Європейського Союзу. Замінила національні валюти у 12 західноєвропейських державах. Перехід до єдиної валюти здійснено у два етапи. Перший розпочався 1 січня 1999 р. — нову європейську валюту введено в безготівковий обіг. Було встановлено фіксований курс національних валют до євро, почав функціонувати Європейський центральний банк, який здійснював трансакції тільки у валюті євро. Другий етап розпочався 1 січня 2002 р. З'явилися банкноти і монети євро, які в країнах-членах валютного союзу оберталися паралельно з національними валютами. Другий етап закінчився 1 липня 2002 р., з припиненням обігу національних валют.

Євровалюта - іноземні валюти, в яких комерційні банки здійснюють безготівкові депозитно-позичкові операції за межами країн-емітентів цих валют.

Євровалютний ринок - міжнародний ринок коротко- і середньострокових кредитів. Кредитні операції на ньому здійснюються здебільшого в національній валюті за межами країни її походження. Основу кредитної діяльності становлять євровалютні депозити. Резиденти однієї країни кладуть гроші на рахунки банку іншої з метою отримання більш високої ставки процента. Євровалютні депозити строкового характеру набувають здатності перемішуватися від одного власника до іншого у формі депозитних сертифікатів.

Євродолари - долари, які надходять на рахунки банків за межами США. Євродолари — це не готівкові гроші, а банківські рахунки в американських доларах. Хоча термін є дуже поширеним, сам ринок використовує і інші валюти, крім доларів, і в районах за межами Європи.

Європейська валютна система - міжнародна угода держав-учасниць Європейського економічного співтовариства, підписана в 1979 р. і спрямована на створення зони стабільних валютних курсів.

З

Змішані кредити — це спільне кредитування великих проектів кількома кредитними установами — як міжнародними, так і національними. Участь у таких проектах можуть брати державні та приватні установи.

Зовнішньоекономічний контракт - це матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їхніх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їхніх взаємних прав і обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Золотий (монетний) паритет - співвідношення грошових одиниць різних країн за їхнім офіційним золотим вмістом.

Золотий вміст грошей - ваговий вміст чистого золота, закріплений за даною грошовою одиницею (фунтом, доларом тощо), є масштабом для встановлення ціни, тобто грошового виразу вартості.

Золотий стандарт - система організації грошового обігу, за якої вартість грошової одиниці країни офіційно встановлюється рівною визначеній кількості золота, а гроші мають форму золотих монет і/або банкнотів, конвертованих за вимогою в золото за офіційно встановленим курсом. Для забезпечення повного З.с. необхідно виконання двох основних умов: зобов'язання керівних грошово-кредитних установ обмінювати

національну валюту на золото в будь-яких кількостях за визначеною ставкою і наявності права для окремих осіб експортувати або імпортувати золото. Зазвичай грошово-кредитні органи встановлюють визначену різницю між цінами продажу і купівлі золота для покриття витрат на карбування монет. Результатом використання З.с. є стабілізація національної валюти у вузьких межах курсу щодо інших валют З.с. Іншим наслідком застосування З.с. за умови дефіциту платіжного балансу є тенденція до відпливу золота, що за відсутності протидії з боку центрального банку викликає скорочення грошової маси.

Золотодевізний стандарт - форма золотого стандарту, за якої банкноти розмінювали на девізи у вигляді валют інших країн. За золотозливкового стандарту валюти цих країн, у свою чергу, обмінювали на золото. З.с. було впроваджено у країнах, які не мали достатніх золотих запасів (Австрія, Данія, Німеччина тощо), а золотозливковий — у наймогутніших країнах, що нагромадили значні золоті запаси (Велика Британія, Франція). За З.с. прямого обміну національних грошових знаків на золото не було. Він здійснювався лише опосередковано — через обмін на валюту тієї країни, в якій діяв З.с. Золотодевізний стандарт було юридичне закріплено на Бреттон-Вудській конференції 1944 р. Відповідно до статуту МВФ країни-учасниці мали зберігати резерви в золоті й девізах для покриття дефіцитів своїх платіжних балансів. Серед країн МВФ лише американський долар зберігав зовнішню конвертованість у золото. З посиленням економічної могутності західноєвропейських країн та Японії, значною втратою США своєї конкурентоспроможності, зростанням дефіциту платіжного балансу та з інших причин запаси американського золота значно скоротилися. Це змусило США припинити обмін паперових доларів на золото, зокрема центральним банкам, що означало крах З.с.

Індекс НАСДАК - індекс позабіржового ринку, який публікується щоденно Національною асоціацією дилерів з цінних паперів і заснований на котируваннях Асоціації.

Інкасо - це банківська операція, за допомогою якої банк за дорученням свого клієнта (експортера) отримує на основі розрахункових документів суму коштів, що йому належить, від платника (імпортера) за відвантажені йому товари чи надані послуги і зараховує ці кошти на рахунок клієнта-експортера у себе в банку. Розрізняють чисте й документарне інкасо.

Інкасування векселя - це виконання банком доручення векселедержателя на стягнення платежу з боржника.

Інтернет-банкінг - система надання традиційних банківських послуг (за винятком готівкових операцій), за якої клієнт (фізична або юридична особа) має можливість здійснювати операції з власним рахунком за допомогою мережі Інтернет.

Інтернет-трейдинг - послуги інвестиційних посередників, що дають клієнтам змогу здійснювати купівлю та продаж цінних паперів і валюти в режимі реального часу за допомогою Інтернету.

Клієнт - особа, яка має рахунок у банку або користується його послугами.

Кліринг - механізм, що включає збирання, сортування, реконсиляцію та проведення взаємозаліку зустрічних вимог учасників платіжної системи, а також обчислення за кожним із них сумарного сальдо за визначений період часу між загальними обсягами вимог та зобов'язань; або система безготівкових розрахунків за товари, цінні папери та надані послуги, заснована на заліку взаємних вимог та зобов'язань.

Клірингова вимога - документ на переказ, сформований кліринговою установою за результатами клірингу, на підставі якого, шляхом списання/зарахування коштів на рахунки членів платіжної системи, відкритих у розрахунковому банку цієї платіжної системи, проводяться взаєморозрахунки між ними.

Клірингова установа - юридична особа, що за результатами проведеного нею клірингу формує клірингові вимоги та надає інформаційні послуги.

Комерційні документи — це документи, в яких визначені грошові вимоги експортера до імпортера.

Конвертованість валюти - здатність валюти до вільного необмеженого обміну на будь-які інші валюти за всіма типами міжнародних операцій.

Кореспондентський рахунок - рахунок, який відкривається комерційному банку - юридичній особі для здійснення розрахунків, що їх виконує один банк за дорученням і на кошти іншого банку на підставі укладеного кореспондентського договору.

Котирування – це встановлення валютного курсу. Повне котирування включає визначення курсу покупця (покупки) і курсу продавця (продажу), відповідно з якими банки купують та продають валюту.

Кошти грошові (кошти) - грошова одиниця України, яка виконує функцію засобу платежу та обліковується на рахунках у банках.

Кредит під заставу векселів - це форма вексельного кредиту, що видається під заставу у визначеному процентному відношенні заборгованості клієнта відносно поданого ним забезпечення.

Кредити міжнародних організацій, серед яких провідне місце займають МВФ, сприяють збалансованому зростанню міжнародної торгівлі та подоланню валютних труднощів країн-учасниць, пов'язаних з дефіцитом їх платіжного балансу.

Кредитна операція - це договір щодо надання кредиту, який супроводжується записами за банківськими рахунками, з відповідним відображенням у балансах кредитора та позичальника.

Кредитний договір - це угода в письмовій формі між кредитором і позичальником, яка визначає взаємні зобов'язання та відповідальність сторін і не може змінюватись в односторонньому порядку без згоди обох сторін.

Кредитний рахунок - це рахунок, який призначений для обліку кредитів, що надані шляхом оплати розрахункових документів чи перерахування на поточний рахунок позичальника відповідно до умов кредитної угоди.

Кредитний ризик — це ризик, пов'язаний з імовірністю неповернення кредитів та несплати процентів за ними внаслідок невиконання боржником своїх зобов'язань перед банком.

Кредитор - суб'єкт кредитних відносин, який надає кредити іншому суб'єкту господарської діяльності у тимчасове користування.

Кредитоспроможність - це якісна оцінка позичальника, яка дається банком до розгляду питання про можливість і умови кредитування і дозволяє передбачити ймовірність своєчасного повернення позичок та їх ефективного використання.

Крос-курс - курс однієї валюти до іншої, розрахований через їхні курси до третьої валюти; розходження між прямими і крос-курсами нівелюються валютним арбітражем.

Курс іноземної валюти - кількість національної валюти, яку можна купити або продати за одиницю іноземної валюти на певний момент часу.

Курс національної валюти - кількість іноземної валюти, яку можна купити або продати за одиницю національної валюти на певний момент часу.

Курс покупця — це курс, за яким уповноважений банк купує іноземну валюту за національну на ринку.

Курс продавця — це курс, за яким банк продає валюту на ринку. Банки продають іноземну валюту за національну дорожче, ніж купують її за курсами продавця.

Маржа - різниця між курсом продавця та покупця. Маржа покриває витрати банку і формує його прибуток від валютних операцій.

Меморіальний ордер - розрахунковий документ, який складається за ініціативою банку для оформлення операцій щодо списання коштів з рахунка платника і

внутрішньобанківських операцій відповідно до цього Закону та нормативно-правових актів Національного банку України.

Металеві рахунки - рахунки, які відкриваються банками (в тому числі уповноваженими банками України) для обліку операцій, що здійснюються з банківськими металами.

Міжбанківський розрахунковий документ - документ на переказ, сформований банком на підставі розрахункових документів банку, клієнтів та документів на переказ готівки або виконавчого документа.

Міжбанківські розрахунки - система здійснення і регулювання платежів за грошовими вимогами і зобов'язаннями, які виникають між банківськими установами в процесі їх діяльності.

Міжнародна асоціація учасників валютного ринку - міжнародна організація, заснована комерційними банками для координації подальшого розвитку валютного дилінгу. Місцеперебування — Париж. У цю організацію входять банки і брокерські фірми, що працюють на валютному ринку; її головною метою є сприяння підвищенню загального рівня професійних відносин на ринку і професіоналізмові його окремих учасників.

Міжнародна платіжна система - платіжна система, в якій платіжна організація може бути як резидентом, так і нерезидентом і яка здійснює свою діяльність на території двох і більше країн та забезпечує проведення переказу коштів у межах цієї платіжної системи, у тому числі з однієї країни в іншу.

Міжнародний кореспондентський рахунок - рахунок, на якому відо бражено розрахунки, здійснені банком однієї країни за дорученням і за рахунок іншої на основі кореспондентської угоди (Лоро, Ностро).

Міжнародні кореспондентські відносини - це договірні відносини між банками різних країн для здійснення платежів і розрахунків за дорученням один одного.

Міжнародні розрахунки — це регулювання платежів за грошовими вимогами і зобов'язаннями, які виникають між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Міжнародні штучні (колективні) гроші - валюти, вартість яких розраховується за принципом валютного кошика.

Монетарне золото - золото, яке перебуває в розпорядженні центрального банку або уряду країни і може бути реалізоване на світових ринках золота або міжнародним організаціям за іноземну валюту.

Номінальний валютний курс - відносна ціна двох валют, тобто пропорція їхнього обміну одна на одну.

Обслуговуючий банк (банк, що обслуговує) - банк, у якому відкрито рахунок учаснику безготівкових розрахунків та/або який здійснює для нього на договірних умовах будь-яку з операцій чи послуг, передбачених Законом України "Про банки і банківську діяльність". Обслуговування установ та організацій, оплата видатків яких здійснюється з єдиного казначейського рахунку, виконує також орган державного казначейства.

Опціонні операції — це угоди, що дають право (але не зобов'язання) одному учаснику угоди купити або продати відповідну кількість іноземної валюти за фіксованим курсом протягом визначеного часу, тоді як другий учасник за грошову премію зобов'язується за необхідності забезпечити реалізацію цього права, будучи готовим продати або купити іноземну валюту за відповідною договірною ціною.

Отримувач - особа, на рахунок якої зараховується сума переказу або яка отримує суму переказу у готівковій формі.

Офшорний центр - територія, де діють податкові, валютні та інші пільги для тих нерезидентів, які базують свої рахунки та фірми на цих територіях, але здійснюють господарські операції винятково з іншими країнами. Це переважно острівні держави, які

вже перетворилися на регіональні фінансові центри (Кіпр та ін.), а деякі О.ц. розташовані поруч зі світовими фінансовими центрами (Ліхтенштейн, Ірландія, Нормандські острови та ін., особливо в басейні Карибського моря) або на території країн-важливих учасників світового фінансового ринку (так, окремі штати США і кантони Швейцарії надають офшорні пільги тим компаніям, які на їхній території здійснюють господарські операції винятково з іншими країнами).

Паритет - курс, що офіційно встановлюється відносно золота, долара США, спеціальних прав запозичення.

Паритет купівельної спроможності - співвідношення між двома (або більше) валютами за їхньою купівельною спроможністю щодо певного набору товарів та послуг.

Паритет процентних ставок - умова, за якої процентні ставки зрівнюються в різних країнах з огляду на очікувані зміни у валютних курсах.

Переказ коштів (далі - переказ) - рух певної суми коштів з метою її зарахування на рахунок отримувача або видачі йому у готівковій формі. Ініціатор та отримувач можуть бути однією і тією ж особою.

Платіжна вимога - розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або при договірному списанні отримувача до обслуговуючого платника банку здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача.

Платіжна вимога-доручення - розрахунковий документ, що містить вимогу отримувача безпосередньо до платника сплатити суму коштів та доручення платника банку, що його обслуговує, здійснити переказ визначеної платником суми коштів зі свого рахунка на рахунок отримувача.

Платіжна картка - спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором.

Платіжна організація - юридична особа, яка є власником або одержала право на використання товарного та інших знаків, що ідентифікують належність платіжних карток та інших платіжних інструментів до платіжної системи, і яка визначає правила роботи платіжної системи, а також виконує інші функції щодо забезпечення діяльності платіжної системи та несе відповідальність відповідно до закону та договору.

Платіжна система - платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система.

Платіжне доручення - розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок отримувача.

Платіжний баланс - статистичний звіт про здійснені впродовж визначеного проміжку часу (квартал, півріччя, рік) операції резидентів даної країни з рештою країн.

Платіжний інструмент - засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ коштів з відповідного рахунка платника. До платіжних інструментів відносяться документи на переказ та спеціальні платіжні засоби.

Платіжний термінал - електронний пристрій, призначений для ініціювання переказу з рахунка, у тому числі видачі готівки, отримання довідкової інформації і друкування документа за операцією із застосуванням спеціального платіжного засобу.

Платіжні інструменти - засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ коштів з відповідного рахунку платника.

Платник - особа, з рахунка якої ініціюється переказ коштів або яка ініціює переказ шляхом внесення до банку або іншої установи - члена платіжної системи документа на переказ готівки разом із відповідною сумою коштів.

Повністю конвертовані валюти - валюти країн, у яких відсутні будь-які обмеження щодо поточних і капітальних операцій.

Поточний рахунок – це рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України.

Поточні операції з негайною поставкою валюти (spot) – це операції, сутність яких полягає в купівлі-продажу валюти на умовах її поставки банками-контрагентами на другий робочий день з дня укладення угоди за курсом, зафіксованим у момент її укладення.

Процентний ризик — це ризик, пов'язаний насамперед з невизначеністю часу та напрямку майбутніх змін процентних ставок.

Процентний своп - обмін процентними платежами за кредит ними зобов'язаннями, різними за умовами, але рівними за сумою. Розріз няють три основні форми процентних свопів: купонний своп — обмін надходжень від фіксованої процентної ставки на надходження від плаваючої процентної ставки; базовий своп — обмін одного плаваючого індексу процентної ставки на інший плаваючий індекс за активами в одній і тій самій валюті; міжвалютний своп — обмін фіксованої процентної ставки за активами в одній валюті на плаваючу процентну ставку за активами в іншій валюті.

Рахунок «Лоро» — рахунок банку-кореспондента, відкритий у себе (рахунок нерезидента в банку резидента).

Рахунок «Ностро» — це кореспондентський рахунок, відкритий на ім'я банку в кореспондента (рахунок резидента в банку нерезидента)

Реальний обмінний курс - номінальний обмінний курс, скоригований на відносний рівень цін у двох країнах.

Ревальвація - офіційне підвищення вартості однієї валюти щодо інших валют у системі фіксованих валютних курсів.

Резервна позиція в МВФ - величина цієї складової офіційних резервів дорівнює 25 % квоти країни в капіталі МВФ. Являє собою вимоги держави-члена до МВФ і визначається як різниця між квотою та авуарами МВФ в її (держави-члена) валюті за мінусом грошових авуарів МВФ, отри маних державою-членом у вигляді кредитів МВФ та залишків на відповід ному рахунку МВФ, що не перевищує однієї десятої процента від квоти держави-члена.

Резервні активи - іноземні фінансові активи, які перебувають у розпорядженні органів грошово-кредитного регулювання і можуть бути використані в будь-який момент часу відповідно до цілей економічної політики.

Ризик ліквідності — виникає тільки тоді, коли ліквідні активи банку недостатні для покриття короткострокових зобов'язань банку.

Ризик у міжнародній торгівлі - це небезпека втрат з вини учасників зовнішньоторговельної операції або через зміну політичної, економічної ситуації в країнах партнерів.

Ринок боргових зобов'язань (кредитний ринок) - місце обігу боргових зобов'язань, що гарантують кредиторів право стягувати борг із боржника. За своєю структурою міжнародний кредитний ринок охоплює обіг короткострокових боргових зобов'язань (що мають термін погашення від 1 дня до 1 року) та довгострокових боргових зобов'язань (що мають термін погашення більше 1 року).

Ринок капіталів - ринок для купівлі і продажу фінансових інструментів, які можуть бути надані як довгострокові кредити у вигляді облігацій, застави і т. ін. На відміну від грошового ринку, де продають короткострокові активи, ринок довгострокового капіталу має тенденцію зосереджуватися навколо добре організованих структур, таких як фондова біржа. Однак чіткої різниці між цими двома ринками немає, за винятком того, що кредитами Р.к. користуються переважно комерційні й фінансові структури та уряди для придбання основних засобів виробництва, в той час як кредитами грошового ринку зазвичай задовольняються тимчасові потреби в поточних активах.

Розрахунковий банк - уповноважений платіжною організацією відповідної платіжної системи банк, що відкриває рахунки членам платіжної системи та бере участь у проведенні взаєморозрахунків між ними.

Розрахунковий документ - документ на паперовому носії, що містить доручення та/або вимогу про перерахування коштів з рахунку платника на рахунок отримувача.

Розрахунковий чек - паперовий розрахунковий документ, що містить нічим не обумовлене розпорядження платника банку, що його обслуговує, провести переказ суми коштів на користь визначеного в ньому отримувача.

Розрахунково-касове обслуговування - надання банком клієнту на підставі укладеного між ними договору послуг, які пов'язані з переказом коштів з/на рахунок/ок цього клієнта, видачею йому коштів у готівковій формі, а також здійсненням інших операцій, передбачених договором, форму та зміст якого банк розробляє самостійно.

Світові фінансові центри - ті міста у світі, де торгівля фінансовими активами між резидентами різних країн має особливо великі масштаби. Це передусім Нью-Йорк та Чикаго — в Америці; Лондон, Франкфурт, Париж, Цюрих, Женева, Люксембург — у Європі; Токіо, Сінгапур, Гонконг, Бахрейн — в Азії. У майбутньому С.ф.ц. можуть стати і теперішні регіональні центри — Кейптаун, Сан-Паулу, Шанхай та ін. Фінансовими центрами вважаються також деякі офшорні центри, передусім у басейні Карибського моря — Панама, Бермудські, Багамські, Кайманові, Антильські острови та ін.

СВІФТ - Всесвітня міжбанківська фінансова телекомунікаційна мережа. Створена в 1973 р. у Брюсселі представниками 240 банків із 15 країн з метою уніфікації, спрощення та прискорення міжнародних розрахунків за умов передачі великих обсягів інформації.

Своп — комбінація двох протилежних конверсійних угод на однакову суму з різними датами валютування; звичайно свопування здійснюється при переносі відкритої позиції наступного дня; свопувати відкриту валютну позицію означає зберегти стан позиції (розмір і знак) на певний строк у майбутньому.

Сеньйораж - чистий прибуток, який отримує організація, що емітує гроші. Вирізняють бруто- (валовий) і нетто- (чистий) сеньйораж. Бруто-сеньйораж — це дохід держави, отриманий від грошової емісії до вирахування витрат на емісію. Нетто-сеньйораж — це різниця між бруто-сеньйоражем та витратами на емісію (вартість друкування банкнотів та карбування монет, оплата праці персоналу емісійного закладу та ін.).

Спекулянти - учасники ринку, які мають на меті отримання доходу від динаміки курсів валют.

Спеціальний платіжний засіб (платіжна картка тощо) - платіжний інструмент, що виконує функцію засобу ідентифікації, за допомогою якого держателем цього інструмента ініціюється переказ коштів з відповідного рахунку платника або банку, а також здійснюються інші операції, передбачені відповідним договором. За допомогою спеціальних платіжних засобів формуються документи за операціями із застосуванням спеціальних платіжних засобів або надаються інші послуги держателям спеціальних платіжних засобів.

Спеціальні права запозичення - резервний актив, який випускається МВФ і розподіляється між країнами-членами МВФ відповідно до їхніх квот у капіталі МВФ.

Списання примусове - списання коштів, що здійснюється стягувачем без згоди платника на підставі встановлених законом виконавчих документів у випадках, передбачених законом.

Страхові документи виписуються при відвантаженні товару на умовах СІФ або СП. До страхових документів належать страхові поліси та страхові сертифікати. Ці документи видаються страховими компаніями і свідчать про наявність договору про страхування.

Строкові валютні операції (форварди, ф'ючерси, опціони) — це угоди, при яких сторони домовляються про поставку обумовленої суми іноземної валюти в майбутньому за курсом, зафіксованим у момент їх укладення.

Сума переказу - відповідна сума коштів, яка в результаті переказу має бути зарахована на рахунок отримувача або видана йому в готівковій формі.

Супровідні документи - документи, подання яких разом із розрахунковим документом передбачене цією Інструкцією або договором, укладеним між банком та клієнтом.

Транспортні документи виписуються вантажоперевізником як свідчення того, що товар прийнятий ним до перевезення. Транспортними документами є: при перевезеннях залізницею — залізнична накладна та її дублікат; при перевезеннях повітряним транспортом — авіанакладна; при перевезеннях автодорожнім транспортом — автодорожна накладна; при морських перевезеннях — коносамент.

Урядові кредити надаються урядом однієї країни уряду іншої країни за рахунок державного бюджету. Вони переважно мають довгостроковий характер (10—15 років). Такі кредити, як правило, надаються у двосторонньому порядку.

Учасник платіжної системи - юридична або фізична особа - суб'єкт відносин, що виникають при проведенні переказу коштів, ініційованого за допомогою платіжного інструмента цієї платіжної системи.

Учасники безготівкових розрахунків - банки та їх філії, підприємства, фізичні особи, з рахунків яких списуються або на рахунки яких зараховуються кошти.

Ф'ючерсні операції — це угоди з купівлі-продажу валют у майбутньому між двома сторонами за раніше обумовленим курсом, які укладаються на біржових ринках. Особливістю ф'ючерсних угод є те, що вони стандартизовані і поставки валюти відбуваються в строго визначені терміни.

Факторинг - це купівля банком дебіторських рахунків постачальника на відвантажену продукцію і передача постачальником банку права вимоги платежу з покупця продукції.

Фірмовий кредит - це кредит, який надається фірмою однієї країни фірмі іншої країни.

Фондова біржа - організований і регулярно функціонуючий ринок з купівлі-продажу цінних паперів. Основними функціями Ф.б. є: мобілізація тимчасово вільних грошових коштів через продаж цінних паперів; переливання капіталів між компаніями та галузями господарської діяльності. Ф.б. обслуговують в основному так званий вторинний ринок цінних паперів, де обертаються раніше емітовані папери (на первинному ринку цінних паперів здійснюється продаж цінних паперів після їхньої емісії).

Форвардний диференціал - різниця між форвардним і поточним курсом валют. Ф.д. мають назву премій та дисконтів. Форвардна премія — це величина перевищення форвардного курсу над поточним курсом спот. Відповідно форвардна знижка, або дисконт — це перевищення поточного курсу спот над форвардним курсом.

Форвардні валютні операції - позабіржові строкові валютні угоди, які здійснюються банками на договірній основі; це угоди між двома контрагентами про

майбутню поставку валюти за раніше обумовленим курсом, які укладаються поза біржею. Форвардні угоди є твердими та обов'язковими для виконання на відміну від ф'ючерсів та опціонів.

Форфейтинг — кредитування експортера через придбання векселів чи інших боргових зобов'язань.

Ф'ючерс - це ф'ючерсний контракт, в основі якого лежать фінансові інструменти: різні види валюти, боргові зобов'язання, а також фінансові індекси. Розрізняють валютні Ф. (контракти, згідно з якими необхідно поставити зазначену кількість певної іноземної валюти в обумовлений день у майбутньому в обмін на визначену суму в іншій валюті) і процентні Ф. (контракти, в яких товаром є боргові зобов'язання, наприклад казначейські облігації, век селі, облігації державної позики тощо).

Хеджери - учасники валютного ринку, які надають послуги зі страхування операцій з метою мінімізації фінансових ризиків.

Хеджування - захід, здійснюваний покупцем або продавцем для захисту від зростання цін у майбутньому. Наприклад, за умов невизначеності щодо майбутніх цін на необхідні виробникові сировинні товари він може купити форвардний контракт на потрібну їхню кількість. Якщо ціна на сировину зросте, то пізніше він купить її, втративши певну кількість грошей порівняно з тим випадком, якби він купив сировину відразу. Цей збиток, проте, компенсується тим, що форвардний контракт тепер коштуватиме дорожче (оскільки в ньому зазначено ціну) і його можна продати з прибутком, що покриє, бодай частково, втрати у зв'язку з купівлею дорожчої сировини. Як що ж ціна на сировину впаде, то виробник купить її на ринку і дістане прибуток, з якого доведеться відняти падіння вартості форвардного контракту. Продавець також може здійснювати аналогічні операції. До Х. можуть удаватися будь-які організації, котрі купують активи у сподіванні на те, що їхня вартість зростатиме хоча б з тією самою швидкістю, що й темп інфляції. Такі операції звичайно називають "хеджуванням проти інфляції". Х. дуже поширене на валютних ринках, де воно застосовується з метою страхування від коливань курсів валют.

Чек - спеціальний документ, який містить письмове розпорядження банку видати (перерахувати) вказану в ньому суму грошей з поточного рахунку особи, яка підписала чек.

Чекодавець - підприємство або фізична особа, яка здійснює платіж за допомогою чека та підписує його.

Чекодержатель - підприємство або фізична особа, яка є отримувачем коштів за чеком.

Член платіжної системи - юридична особа, що на підставі належним чином оформленого права (отриманої ліцензії платіжної системи, укладеного з платіжною організацією платіжної системи договору тощо) надає послуги учасникам платіжної системи щодо проведення переказу за допомогою цієї платіжної системи та відповідно до законодавства України має право надавати такі послуги в межах України.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ:

Основні джерела:

1. Класифікатор іноземних валют та банківських металів [Електронний ресурс]: Положення, затв. постановою Правління НБУ від 04.02.1998 № 34 зі змінами та доповненнями: у ред. постанови Правління НБУ від 28.04.2020, підстава - v0057500-20. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0521500-98#n15>. – Назва з екрана.
2. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 7 груд. 2000 р. № 2121-III зі змінами та доповненнями: станом на 29.05.2020. / Законодавство України: [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>. – Назва з екрана.
3. Про валюту і валютні операції [Електронний ресурс]: Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII зі змінами та доповненнями: станом на 28.04.2020 р. / Законодавство України: [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19> – Назва з екрана.
4. Про обіг векселів в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 05.04.2001 р. № 2374-III зі змінами та доповненнями: станом на 13.02.2020, підстава - 440-IX/ Законодавство України: [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-III#Text> – Назва з екрана.
5. Про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України [Електронний ресурс]: Положення, затв. постановою Правління НБУ від 02.01.2019 № 1 зі змінами та доповненнями: у ред. постанови Правління НБУ від 08.02.2020, підстава - v0016500-20. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001500-19>. – Назва з екрана.

6. Про транскордонне переміщення валютних цінностей [Електронний ресурс]: Положення, затв. постановою Правління НБУ від 02.01.2019 № 3. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003500-19#Text>. – Назва з екрана.
7. Про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті [Електронний ресурс]: Положення, затв. постановою Правління НБУ від 02 січня 2019 року № 5 зі змінами та доповненнями: у ред. постанови Правління НБУ від 29.08.2020, підстава - v0126500-20. – Текст. дані. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005500-19#Text>. – Назва з екрана.
8. Про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України [Електронний ресурс]: Положення, затв. постановою Правління НБУ від 29.12.2000 № 520 зі змінами та доповненнями: у ред. постанови Правління НБУ від 16.07.2020, підстава - v0099500-20. – Текст. дані. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0152-01#Text>. – Назва з екрана.
9. Про порядок здійснення банками операцій за акредитивами [Електронний ресурс]: Положення, затв. постановою Правління НБУ 03.12.2003 № 514 зі змінами та доповненнями: у ред. постанови Правління НБУ від 16.07.2020, підстава - v0099500-20. – Текст. дані. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1213-03#Text>. – Назва з екрана.
10. Про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах [Електронний ресурс]: Положення, затв. постановою Правління НБУ 15.12.2004 № 639 зі змінами та доповненнями: у ред. постанови Правління НБУ від 16.07.2020, підстава - v0099500-20. – Текст. дані. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0041-05#Text>. – Назва з екрана.
11. Про порядок надання банками Національному банку України інформації щодо договорів, які передбачають виконання резидентами боргових

зобов'язань перед нерезидентами-кредиторами за залученими резидентами кредитами, позиками [Електронний ресурс]: Положення, затв. постановою Правління НБУ 02.01.2019 № 6. – Текст. дані. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006500-19#n11>. – Назва з екрана.

12. Про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків - резидентів і нерезидентів [Електронний ресурс]: Інструкція, затв. постановою Правління НБУ 12 листопада 2003 року №492 зі змінами та доповненнями: у ред. постанови Правління НБУ від 17.01.2020, підстава - v0007500-20. – Текст. дані. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03#Text>. – Назва з екрана.

13. Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів № 600 від 01.07.2007 р. [Електронний ресурс]: Правила Міжнародної торговельної палати: [веб-сайт інформаційно-аналітичної системи по законодавству України]. - Текст, дані. - Режим доступу: <http://consultant.parus.ua/?doc=00GTQ81A59>. – Назва з екрана.

14. Уніфіковані правила по інкасо № 550 від 01.01.1996 р.[Електронний ресурс]: Правила Міжнародної торговельної палати: [веб-сайт інформаційно-аналітичної системи по законодавству України]. - Текст, дані. - Режим доступу: <http://consultant.parus.ua/?doc=057BN7B322&abz=83U7O>. – Назва з екрана.

15. Береславська О. І. Б48 Міжнародні розрахунки та валютні операції: навч. посіб. / О. І. Береславська. - Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. - 368 с.

16. Івасів Б.С. Міжнародні розрахунки та валютні операції: навч. посіб. / Б.С. Івасів, Л.М. Прийдун, В.Я. Рудан. — Тернопіль: Вектор, 2013. —572 с.

17. Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції: навчальний посібник / Л.Л. Носач, К.Ю. Величко, О.І. Печенка,, Ж.С. Зосимова, Н.А. Сокол – Харків: Видавництво «Форт», 2016. – 240 с.

Додаткові джерела:

18. Банківське обслуговування зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності організацій: навч. посібник / С.В. Князь, Н.Г. Георгіаді, О.В. Князь – Львів: В-во Львівської політехніки, 2006. – 216 с.
19. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях [текст] підруч. / Ю. Г. Козак. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 228 с.
20. Корнелиус Лука. Торговля на мировых валютных рынках. М.: Альпина Паблишер, 2010.-715 с.
21. Міжнародні економічні відносини: підручник / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, Л.П. Кудирко та ін. ; за заг. ред. А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – 612 с.
22. Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини: навч. посібник / Т.В. Шталь [та ін.]. – Харків : «Видавництво «Форт», 2015. – 364 с.
23. Міжнародні фінанси [тескт] навч. посіб. 5-те вид. перероб. та доп./ за ред. Козака Ю. Г.– Київ – Катовіце.: Центр учбової літератури, 2014. – 348 с.
24. Пальчук О.І. Факторинг на ринку фінансових послуг. Монографія. - К., 2011. - 164 с.
25. Фінанси зовнішньоекономічної діяльності: навчальний посібник / [Ситник Н. С., Стасишин А.В., Дубик В.Я., та ін.]; за заг. ред. Н. С. Ситник.- Львів: Видавництво «Апріорі», 2019. - 460 с.

Інформаційні ресурси Інтернету:

1. Законодавство України; Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. Режим доступу: <http://www.imf.org>

4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Режим доступу:
<http://www.minfin.gov.ua>

5. Офіційний сайт Національного банку України. Режим доступу:
<http://www.bank.gov.ua>

6. Офіційний сайт Світового банку. Режим доступу:
<http://www.worldbank.org>

Програмне забезпечення навчальної дисципліни «Міжнародні розрахунки та валютні операції»

1) виконання практичних завдань за окремими темами дисципліни з використанням автоматизації доступу до баз даних і знань, а також розв'язання конкретних професійних завдань. Практичні завдання зроблено у середовищі MS Office (MS Word, MS Excel, MS Access, MS PowerPoint), MS FrontPage, VBA, що прості у використанні, мають зручний інтерфейс користувача. Результати виводяться на екран монітору, у разі необхідності - на принтер у вигляді тексту, таблиць тощо.

2) здійснення тестового контролю знань студентів за допомогою програмного засобу «Moodle». Тестування проводиться під час проведення занять (поточний контроль) і під час підсумкового контролю знань.
<http://moodle.mdu.edu.ua/course/view.php?id=3574>

Навчальне видання

Н. О. КОРНЄВА, О. В. ГУРІНА

МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКОВІ ТА ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ

Навчально-методичний посібник

Формат 60×84¹/₁₆. Ум. друк. арк. 6,5. Тираж 100 пр. Зам. № 729-088.

ВИДАВЕЦЬ І ВИГОТОВЛЮВАЧ
Поліграфічне підприємство СПД Румянцева Г. В.
54038, м. Миколаїв, вул. Бузника, 5/1.
Свідоцтво МК № 11 від 26.01.2007 р.

